MÉS ENLLÀ DEL DEURE

MANUEL ANDREU I FONTIRROIG

Edició i introducció a cura
de Francesc Foguet i Boreu

A Isabel Graña,
per tots aquests anys d'amistat.

Introducció

Manuel Andreu i Fontirroig (Palma, 1898-1976), dramaturg, poeta, narrador i periodista, fou redactor, des del 1927, del diari regionalista de centre-dreta *La Almudaina* i col·laborà en diverses publicacions mallorquines com ara *Sóller*, *Correo de Mallorca* o *La Nostra Terra*.[1] El 1931, fou nomenat secretari de Dreta Social de Mallorca, un partit polític de caire conservador que, en les eleccions a Corts del juny d'aquest mateix any, s'integrà en la Concentració de Dretes i, al juliol, es fusionà amb el Partit Conservador per constituir la Unió de Dretes. A instàncies de Joan Estelrich, el 1936 passà a ocupar-se de la Secretaria de la Comunitat Cultural Catalanobalear, amb seu al segon pis de l'Ateneu Barcelonès de la capital catalana.[2] Conjuntament amb Guillem Colom, Joan Estelrich, Salvador Galmés, Francesc de Borja Moll, Joan Pons i Marquès, Bartomeu Rosselló-Pòrcel i Antoni M. Sbert, entre d'altres, signà la «Resposta als catalans», que es donà a conèixer a mitjan juny de 1936 com a tornaveu al «Missatge als mallorquins».[3] En plena guerra i revolució, el desembre de 1936, fou detingut i empresonat «una quinzena de dies a la Model [de Barcelona] sota l'acusació —autèntica— que era secretari general d'un partit de dretes a Mallorca».[4]

Com a dramaturg, la companyia dramàtica mallorquina Catina-Estelrich va estrenar-li, entre el 1929 i el 1935, les primeres obres vinculades al teatre catòlic illenc: *Más allá del amor* (1929), *El placer del sacrificio* (1930), *Maria Àngela* (1932), *A la llum dels estels* (1934) i *Canamunts i Canavalls* (1935).[5] Durant la guerra i la revolució, tenim

1. Sobre Manuel Andreu i Fontirroig, vegeu Josep Massot i Muntaner, *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)* [Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1978], pàg. 177-178, i Pere Rosselló Bover, «Introducció», dins *Històries de paper. Quatre narracions d'autors mallorquins dels anys 30* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Universitat de les Illes Balears, 2005), pàg. 5-31. Cf. també les referències esparses a Antoni Nadal, *Teatre modern a Mallorca* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998) i, del mateix investigador, l'entrada al *Diccionari del teatre a les Illes Balears*, vol. 1 (Palma / Barcelona: Lleonard Muntaner i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003).

2. A propòsit de la Comunitat Cultural Catalanobalear (1936), vegeu Massot i Muntaner, *Cultura i vida a Mallorca*, pàg. 58-59, i Arnau Gonzàlez i Vilalta, *La nació imaginada. Els fonaments dels Països Catalans (1931-1939)* [Catarroja / Barcelona: Afers, 2006], pàg. 125-143.

3. Vegeu «La resposta als catalans. La comunitat de l'idioma», *La Publicitat*, 14-VI-1936, pàg. 2. Reproduïda a Francesc de Borja Moll, *Els altres quaranta anys, 1935-1974* (Mallorca: Moll, 1975), pàg. 25-27, i fragmentàriament a Massot i Muntaner, *Cultura i vida a Mallorca*, pàg. 57-58.

4. Massot i Muntaner, *Cultura i vida a Mallorca*, pàg. 177. «Acabades les hostilitats, Andreu escriví *Resistir*, sobre els dos anys que havia passat amb els republicans i l'any que passà amb els "nacionals"» (ibídem, pàg. 178).

5. Sobre la companyia Catina-Estelrich (1927-1938), encapçalada per Cristina Valls Aguiló i Joan Estelrich, vegeu Gabriel Janer Manila, *Implicació social i humana del teatre. Biografia apassionada de Cristina Valls* (Barcelona: Dopesa, 1975), pàg. 63-67 i 239-240; Massot i Muntaner, *Cultura i vida a Mallorca*, pàg. 175, i l'entrada corresponent al *Diccionari del teatre a les Illes Balears*, citat en la nota 1.

constància que Andreu i Fontirroig va escriure dues peces: *Més enllà del deure*, datada el 1937 i estrenada el 19 de març de 1937 al Teatre Català de la Comèdia (Poliorama), per la companyia d'Enric Borràs, i *La raó del boig*, datada a Barcelona el 26 de gener de 1938 i presentada sense èxit al Premi del Teatre Català de la Comèdia de 1938.[6]

Com és sabut, *Més enllà del deure* presenta un cas de deontologia mèdica amb el teló de fons de les jornades revolucionàries del juliol de 1936.[7] *La raó del boig* no té, en canvi, una connexió circumstanciada, ni que sigui indirecta, amb el present, malgrat que se situï en l'«època actual», segons la didascàlia inicial, i tampoc no aconsegueix, com a *Més enllà del deure*, elevar el to de les discussions ideològiques que posa en solfa.[8] Totes dues peces, especialment la segona, són deutores de models dramatúrgics vuitcentistes —discursius i histriònics— i d'una cosmovisió ideològica i moral palmàriament conservadora que tanmateix, a *Més enllà del deure*, assaja de compatibilitzar amb l'hora bèl·lica i revolucionària.

Més enllà del deure exposa un conflicte moral, el dilema tòpic entre l'amor traït i el deure professional i humà a què ha d'acarar-se el protagonista, amb el rerefons difús de les jornades revolucionàries (se senten, de lluny, les canonades i el tecleig de les metralladores). Els tres metges de l'obra, malgrat les diferències polítiques internes, auxilien els ferits, tal com reclama el deure professional. El Doctor Robert manté una posició ideològica moderada i conciliadora que contrasta amb els seus dos col·legues: el Doctor Sunyer és un home de dreta dialogant, mentre que el Doctor Serra té tirada cap a l'esquerra. Els encesos i intensos debats de tots tres sobre la situació revolucionària troben en el Dr. Robert la justa mesura: és un «home bo» de profundes conviccions cristianes; defensa una igualtat retributiva que garanteixi la fraternitat universal i que potser hauria evitat la lluita de classes; es mostra convençut que «la cultura és la sagrada clau de la llibertat»; justifica la violència del poble com a resposta inevitable a l'«altra» violència i com a autodefensa per salvaguardar-ne les llibertats, i és un ferm partidari de la justícia popular.

Paral·lelament, la inserció de la trama sentimental que afecta Robert serveix per fer trontollar la integritat ètica i moral del metge protagonista que veu com l'assumpció del deure professional compartit pot ser dolorosa. Robert haurà de demostrar coratge i fermesa en les situacions més extraordinàries. L'arribada fortuïta de la seva exmuller Marta a l'hospital li produeix una commoció profunda, ja que reviu l'amor envers ella i la incapacitat d'oblidar. El seu estat de torbació s'agreuja encara més quan la fatalitat du al centre hospitalari un nou ferit que resulta ser el marit de Marta. El conflicte avança amb clímaxs dramàtics de to melodramàtic davant dels quals Robert, «l'home que se sabia vèncer», és capaç de posar el «deure moral» per damunt de les passions i de les adversitats.

Al seu torn, ambientada en una antiga casa senyorial d'una «ciutat de segon o tercer ordre» de vora el mar, *La raó del boig* conta la caiguda en la follia d'un filòsof visionari, anomenat Lluís, ovella negra d'una família distingida, que ha bastit una teoria filosòfica que, combinant la bellesa, la intel·ligència i l'amor, serà capaç de perfeccionar —de manera tan extraordinària com perillosa— l'espècie humana.[9] La dèria del filòsof l'aboca a una espiral de bogeria que l'emmena a perdre el patrimoni familiar i a confiar que la seva mateixa filla sigui «la genitora de la societat futura» a través de la unió amb Vicens, el seu deixeble predilecte. La bellesa de Vicens i la intel·ligència de Montserrat són la conjunció perfecta per començar a engendrar la «nova espècie» amb què somnia el filòsof.

Tot barrejant maldestrament escenes d'un sentimentalisme tronat amb altres de costumistes, *La raó del boig* acara en termes ideològics la vel·leïtat del filòsof amb el pragmatisme dels seus germans Joan (el capitalista) i Pere (el militar). Un tercer germà, Josep (sacerdot), mort en circumstàncies poc clares (aquest podria ser l'única referència a l'actualitat), conformaria el quart «puntal de la societat» que representen els quatre fills: la clerecia, l'exèrcit, el capital i la intel·lectualitat. Davant de les prevencions de Pere i del materialisme de Joan, davant de la seva negativa a acceptar la unió de Montserrat i Vicens perquè aquest darrer no pertany a la seva casta, Lluís els retreu que només comprenguin la «disciplina de la por» i fa una vaga exaltació de l'amor, la bellesa i la intel·ligència. Al final, en un acte d'alienació ple de connotacions, el filòsof allibera la filla —en nom d'aquesta tríada conceptual— de les pressions familiars que la volen casar per diners amb un pretendent ric.

* * *

6. Els mecanoscrits de totes dues obres es troben dipositats a la Col·lecció Teatral Jaume Rull de la Biblioteca de Catalunya (caixa 18/18 i caixa 1/n., respectivament). La datació de *La raó del boig* i el fet que es presentés al Premi del Teatre Català de la Comèdia de 1938 problematitzen les dades biogràfiques que en teníem fins ara, que situaven Andreu i Fontirroig en «zona nacional».

7. *Més enllà del deure* gaudí d'una custòdia de luxe de la ploma de Gabriel Alomar, que va publicar, el dia mateix de l'estrena, un article a *La Humanitat*, per presentar al públic barceloní l'obra d'Andreu i Fontirroig: «Quan un escriptor arriba al descens de la seva vida, troba una amarga satisfacció en aquesta mena de patriarcat espiritual que li imposa el deure de presentar a l'opinió els novells escriptors, encaminats a un esdevenidor. / Així jo, degà dels escriptors mallorquins, que he vist desaparèixer entorn meu tants companys de jovenesa i de lluita, atenc gustós la petició del meu jove compatrici Manuel Andreu, en la diada de la seva confrontació amb el públic català, des d'un escenari barceloní. / Manuel Andreu és un exemple de superació de l'adversitat. L'ambient en què va formar-se era ben contrari a l'expansió de les veritables fonts de la seva capacitat literària i autocrítica. I ha calgut que les circumstàncies el sotmetessin a prova perquè, finalment, pogués trobar adequada sortida al cabal artístic que portava en germinació. / Després d'una sèrie de produccions excel·lents, algunes llorejades amb premis ben merescuts i que s'inclouen en la modalitat atildada i un xic tímida de l'escola mallorquina, Manuel Andreu va sentir-se atret per la seducció irresistible del teatre. El drama que estrena avui a Barcelona assenyala en la seva vida la completa formació, després de la crisi soferta i de les definitives orientacions. El nostre jove autor ha tingut la sort excepcional de trobar en el seu camí el concurs genial d'Enric Borràs, el qual representa per a ell una veritable investidura d'ordre cavalleresc. / *Més enllà del deure* presenta un conflicte passional tràgic, enquadrat en el marc de la nostra revolució. Per primera vegada les jornades heroiques dels inicis de la guerra i el debat formidable de les idees i dels sentiments remoguts per la gran revolta prenen vida i palpitació en el diàleg i en l'escena d'aquesta obra, enfrontant-se amb el públic que n'ha estat precisament el suprem protagonista, i que encara vibra sota llur incalculable repercussió històrica, impossible de calcular. Hi ha, doncs, una generosa audàcia en aquest gest del jove escriptor mallorquí. / Augurant-li, doncs, un bell expandiment en els camins de la vida que encara, afortunadament, li manquen per recórrer, faig vots pel seu èxit en la prova d'avui, i voldria que la seva aparició en l'escena catalana fos un lligam més entre aquesta Catalunya batejada d'heroisme i la seva desgraciada germana Mallorca, avui torturada pel captiveri i pel martiri» (Gabriel Alomar, «Manuel Andreu i Fontirroig», *La Humanitat*, 19-III-1937, pàg. 4). Pel que fa a *Més enllà del deure*, vegeu Foguet i Boreu, *Teatre, guerra i revolució. Barcelona, 1936-1939* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005), pàg. 335-338 i, sobre el repartiment, vegeu ídem, «La cartellera teatral de Barcelona durant la guerra i la revolució (1936-1939)», *Assaig de Teatre*, núm. 50-51 (març de 2006), pàg. 215.

8. «Vaig escriure —segons confessava Andreu i Fontirroig a Janer Manila— *La raó del boig*, també perquè l'estrenàs en Borràs; però hi tenia molta feina i ho deixà [del] fer, perquè començava a perdre la memòria» (Janer Manila, *Implicació social i humana del teatre*, pàg. 66-67).

9. «Jo comprenc —assegura Lluís— la felicitat únicament a través de la bellesa i de la intel·ligència, és a dir: de la bellesa física i de la bellesa espiritual. [...] Buscant una generació que gaudeixi de les màximes condicions físiques, ja es pot comprendre que se n'han d'esperar conseqüències morals indubtables. [...] És obra de molts anys, de moltes generacions. És precís caminar amb fe, inculcar aquests principis a les actuals generacions per a anar implantant la doctrina salvadora. Les generacions futures beneiran el nostre esforç. Regnarà l'alegria, la bellesa, l'amor, la pau... Haurem fet que l'home visqui la plenitud de la vida! [...] La unió de la forma perfecta amb la intel·ligència perfecta ens donarà el tipus també perfecte. Les noves parelles aniran posant sobre el món els primers exemplars de la nova espècie. El demés és obra del temps...» (pàg. 47-48 del mecanoscrit conservat).

L'home que es sabia vèncer era el primer títol de la peça de Manuel Andreu i Fontirroig que editem a partir del mecanoscrit conservat a la Col·lecció Teatral Jaume Rull de la Biblioteca de Catalunya. En la coberta d'aquest mecanoscrit, el títol primitiu és esmenat pel de *Més enllà del deure*, tot i que el text manté el primer títol en els començaments d'actes i en la darrera didascàlia («Final de *L'home que es sabia vèncer*»). El mecanoscrit indueix a pensar que el canvi de títol es produí a darrera hora, en vista a l'estrena de l'obra. Les esmenes que presenta l'original, de 86 pàgines, devien introduir-se en el procés d'assaigs (al costat del *dramatis personae* hi ha manuscrit el primer cognom dels intèrprets), com també es degué decidir en aquest estadi la supressió del personatge mut de l'«Agent de Policia» que acompanyava l'«Inspector de Policia» i que en el text original apareix ratllat. A la coberta, també hi ha manuscrita l'adreça «Avinguda Gaudí, nº. 35, primer 2ª»; el text «Estrenada: Cia de l'Enric Borràs. Teatre Català de la Comèdia (Poliorama) 19 de Març del 1937», i la signatura de «Jaume Rull i Jové», bibliòfil que va conservar-ne el mecanoscrit.

En la transcripció del text, hi hem incorporat les esmenes manuscrites —probablement introduïdes pel mateix autor— i hi hem indicat, en nota a peu de pàgina, les supressions o les substitucions de paraules o frases, que apareixen ratllades en el mecanoscrit, i també les addicions de text nou. Així, quan l'esmena manuscrita proposa una supressió del text mecanoscrit, ho anotem amb l'abreviatura *del.* (esborrat), mentre que, quan incorpora text nou, ho advertim amb *add.* (afegit) i, quan substitueix una paraula o una o més frases per unes altres que són ratllades en el text mecanoscrit, emprem *subs.* (substituït). En tots tres casos, posem en nota el text afectat per l'esmena, és a dir, suprimit, substituït o agregat. Alguns canvis, val a dir-ho, miren d'adaptar les formes morfològiques mallorquines al català estàndard, potser pensant en el públic barceloní que assistiria a l'estrena. Quant als criteris d'edició, ens hem limitat a actualitzar l'ortografia (bo i respectant les variants que admet l'Alcover-Moll) i a racionalitzar la puntuació.

MÉS ENLLÀ DEL DEURE

Comèdia dramàtica en tres actes,
original de Manuel Andreu i Fontirroig

PERSONATGES

Doctor August Robert	uns 45 anys
Doctor Emili Sunyer	íd. íd.
Maria	enfermera
Antoni	practicant
Doctor Serra	uns 50 anys
Flora, la vella serventa	uns 60-65 anys
Marta	uns 28 anys
Dos camillers de la Creu Roja	
Aureli, periodista	uns 40 anys
Inspector de Policia[10]	

Escena: Un salonet —fumador i despatx particular ensems— d'una torre situada a un dels principals carrers de l'aixample de Barcelona. A l'esquerra —de l'espectador— i a primer terme, una porta per on es va a la clínica del Dr. Robert, propietari de la torre. A segon terme, una galeria, coberta de crestalls, rera els quals s'albira un jardí.

Al fons i a mà dreta, una ampla arcada dóna pas a un altre salonet, a continuació del qual es suposa [que] està el dormidor del ja esmentat Dr. Robert.

A mà dreta, hi ha dos portals: el del segon terme dóna a les habitacions interiors; el de primer terme al rebedor.

La torre és de construcció recent, de línies modernes, però no exageradament.

Els mobles que decoren l'habitació són d'una gran comoditat i àdhuc de cert esplendor que no arriba a l'opulència, sense que s'hi vegi sacrificat el bon gust. Hi són tots els detalls que palesen la presència de l'home amant de casa seva i del benestar. En lloc adient hi ha un aparell de ràdio. Sobre l'escriptori, un aparell telefònic per a comunicar amb l'exterior. Damunt una tauleta situada a primer terme, un altre telèfon per a l'interior. Unes estanteries plenes de llibres donen la sensació de l'home estudiós. Una talla d'Esculapi parla de la professió que exerceix el propietari i habitant de la finca. Les pintures i demés detalls ornamentals diuen de la seva cultura i aficions.

Al començar el primer acte, ens trobem a migdia del 19 de juliol de 1936.

Durant tot aquest primer acte i amb la deguda cura per tal de no distreure l'atenció de l'espectador, es sentiran, llunyanes i de tant en tant, unes canonades i el teclateig de les metralladores.

10. «Agent de policia» *del.*

ACTE PRIMER

(El doctor Robert passeja, nerviós. El doctor Sunyer, a primer terme, fulleja una revista. A l'altra part d'escena, Maria està acabant de cosir la creu roja sobre una bandera blanca.)

ROBERT: (*A Maria*) Afanyi's, Maria; afanyi's. És indispensable que el més aviat possible onegi aquesta bandera sobre el pavelló de la clínica. És precís guardar-la de tot perill, sinó pel que conté ara, pel que pot guardar demà. Els minuts són preciosos. Tal vegada no tardin gaire a portar-nos els ferits...

SUNYER: Has pogut parlar amb la Generalitat?[11]

ROBERT: No encara. Estaven ocupats;[12] es comprèn. Quina terrible responsabilitat pels qui governen!

SUNYER: Relativa, res més.

ROBERT: La culpa no és d'ells, és clar. Però els moments són difícils. Ningú no sap com acabarà això i tota serenitat és poca. Un pas en fals pot ésser l'enderrocament de tot l'edifici bastit a força de tantes lluites i de tantes jornades de treballs incessants.

SUNYER: No durarà gaire.

ROBERT: No durarà gaire? Voldria enganyar-me però temo que això no sigui l'inici de la guerra civil més cruenta que registri la Història.

SUNYER: No ho crec així.

ROBERT: No sentiria equivocar-me.

(Per la porta de la clínica, entra Antoni, el practicant.)

ANTONI: (*Al Dr. Robert*). Doctor, ha arribat el Dr. Serra. El pobre ve més mort que viu.

ROBERT: (*Un poc alarmat*) Ferit?

ANTONI: No, això, no. Però ha sortit de casa seva a les vuit. Són ja les deu. Ha sortejat milers de perills.

ROBERT: Ah! Menys mal. I els altres?

ANTONI: Tothom ja és aquí, enfermeres i practicants.

ROBERT: Estiguin tots preparats, que haurem de començar d'un moment a l'altre. (*Transició*) Què li han dit de la Generalitat?

ANTONI: Que truqués més tard.[13]

ROBERT: Torni a cridar. Demani si podria atendre'm uns breus moments.

(Antoni acut al telèfon, per a intervenir oportunament.)

SUNYER: Sembla que les canonades no es sentin tant a prop. Més aviat ara retrunyen vers el moll.

11. «el president» *subs.*
12. «estava ocupat» *subs.*
13. «perquè el President estava molt ocupat i no podia abandonar el que feia» *del.*

ROBERT: Vés a saber! Tancat ací dintre, hom mor d'angúnia. Pel meu caràcter, jo ja hauria anat a assabentar-me. Ah! Moltes vegades el deure costa molt de complir.

(*Maria ha acabat ja de cosir la bandera i s'apropa al Dr. Robert, mostrant-la-hi.*)

MARIA: Ja he acabat, doctor. Vol que l'anem a posar?
ROBERT: (*Agafant la bandera i contemplant-la*) Ha quedat força bé...
ANTONI: (*Des de l'aparell telefònic*) Doctor, doctor!...[14]
ROBERT: (*Retorna la bandera a Maria i acut pressurós al telèfon*). Què tal?[15] Com esteu?... Oh, és clar, ja ho suposo... I la vostra impressió?... Clar. Sí... Millor... (*Espantat*) Voleu dir? És horrible!... Estem desballestats!... Bé. No us vull entretenir més temps. Era únicament per a posar-me una vegada més a les vostres ordres... No, no s'ho val.[16] Hi ha també el doctor Sunyer i [el] doctor Serra. Us parlo en nom dels tres i de tot el demés personal. Comptem amb vint llits, per ara, i estem a punt de rebre qui ens envieu.[17] Em sembla molt bé... No faltava més! Calleu, home, calleu!... I perdoneu que us hagi molestat... Salut... Salut...! (*Deixa estar l'aparell. Als demés*) És molt més greu del que pensàvem. L'aixecament ha estat general... (*Transició.*) Bé. Deixem ara les lamentacions. Passin a l'altre pavelló, i aixequem la bandera al balcó. La clínica ha estat declarada[18] hospital de sang.[19] Mentrestant, estiguin a casa meva com si fos la seva. Diguin-t-ho als companys i, al mateix temps, poden dir al doctor Serra si vol venir... La primera cosa que sigui posar la bandera... entesos?
ANTONI: Resti tranquil.
ROBERT: Vostè, Maria, mentre arriben els ferits, miri de parlar amb la Flora per tal d'atendre tot el que sigui necessari.
MARIA: Molt bé.

(*Surten Maria i Antoni, pel portal de l'esquerra.*)

ROBERT: (*Després de contemplar com s'emporten la bandera.*) La creu roja!... Heus ací una altra paradoxa dels nostres temps!...
SUNYER: No t'entenc.
ROBERT: Un simple drap blanc, amb una senzilla creu roja, posarà tot l'edifici a cobert de les ires i dels desbordaments... I té de ser la creu, precisament.
SUNYER: (*Un poc sorprès*) Repeteixo que no et comprenc. Des de la seva institució, la Creu Roja ha estat quelcom de sagrat, d'intangible...
ROBERT: Però, tal vegada, des de la seva institució, no s'havia esdevingut el cas d'avui. Tu mateix has arribat esverat per l'incendi de les esglésies i, per altra part, has dit saber que des d'algunes d'elles s'ha disparat força. No és així?...
SUNYER: Sí. Ho he presenciat, àdhuc.

14. «El President està a l'aparell» *del.*
15. «President» *del.*
16. «Ja em coneixeu prou i sabeu que sóc sincer. Ací som tres metges.» *del.*
17. «Useu de la clínica i de nosaltres com si fos tot vostre... No, no. No cal dir-ho. Ningú no es mourà d'aquí fins que les circumstàncies ho permetin...» *del.*
18. «serà declarada» *subs.*
19. «El President agraeix el nostre oferiment i em diu que així els ho comuniqui. Mentre durin aquests moments, ningú no es mourà d'aquí. Més tard ja organitzarem els torns convenients, per tal de poder treballar el més i millor possible...» *del.*

ROBERT: No són precisament les esglésies, que aixopluguen la Creu? Des d'elles, des d'aquests recintes que haurien d'estar sempre barrats a tota passió, des d'allà on es predica l'amor i la caritat, uns homes han fet foc contra uns altres, uns germans contra uns altres germans...
SUNYER: Hem de distingir...
ROBERT: Sí. Ja conec la teva manera de pensar. Jo tinc un concepte del cristianisme que tu no comparteixes, malgrat que la vida, un dia i un altre dia, vingui a donar-me tota la raó. La majoria de vosaltres considereu que perquè un home vesteixi uns hàbits, ja es converteix en una espècie de sant. Jo considero que, sota l'hàbit, hi ha sempre l'home que està subjecte a les mateixes passions que flagellen els altres mortals.
SUNYER: Però, lo de la paradoxa, que deies...
ROBERT: Lo de la paradoxa està en que mentre una fracció mata, aixoplugada sota una creu, un altre emblema salvaguarda les víctimes. Aquella creu és bruna, seca, i està reclosa entre ombres espesses. Aquesta creu és roja, lleugera, oneja a l'aire lliure i fulgura sobre un camp d'armini i a la llum del sol!
SUNYER: Més que paradoxa, sembla una metàfora.
ROBERT: (*Sentenciosament*) En metàfora parlava Crist quan espargia la llavor de la seva doctrina. I caminava peu descalç i vestia uns pobres vestits i guaria els malalts, després que les seves mans s'havien omplert de calls santificant el treball. Tu saps que jo no sóc sols un admirador de Crist, sinó que en sóc un seguidor fervorós. Però segueixo els seus consells literalment... Ell digué: «Estimeu-vos els uns als altres, així com jo us he estimat», «Doneu al Cèsar el que és del Cèsar i a Déu el que és de Déu». Però Ell també va saber indignar-se i treure del temple aquells que el feien servir de vil mercat. Ell va saber transfigurar la creu. També era bruna i seca, però va aixecar-la al cim de la muntanya per tal que els seus beneficis arribessin arreu del món. Llavores la creu es tenyí de sang, es tornà roja com la de l'ensenya que ara ens salvaguarda, i fulgurà al solell i fou besada per totes les aures...
SUNYER: Bé, tot això és molt bonic, però no veig clarament a sant de què m'has vingut a parlar del que estic completament d'acord.
ROBERT: No fa gaires dies que parlàvem de quelcom semblant. Prevèiem la lluita, encara que no la veiéssim tan propera. Per què? Jo sostenia que era precís que els privilegiats abandonessin llurs torres de vori i que baixessin uns graons, mentre els de baix pujaven els restants per tal que, a un punt mig[20] igualatori, es donessin l'abraç de germanor. Tu[21] consideraves intangible l'escala social fonamentada en raons de sang i de fortuna. És a dir: implícitament rebutjaves el principi cristià de la fraternitat universal.
SUNYER: Perdona'm, però crec que t'has sortit de la qüestió. No hi veig la relació amb el que està passant.
ROBERT: Sí, ja hi som!
SUNYER: No ho comprenc.
ROBERT: No és precisament això una lluita de classes desenvolupada fins al paroxisme?
SUNYER: I està clar que sí! (*Amb ponderació*)[22]
ROBERT: Doncs, si en lloc de mantenir les velles oligarquies, s'hagués predicat i exigit al poderós, un equitatiu repartiment dels seus béns, no s'hauria anul·lat o almenys desfet, en gran part, aquesta diferencial que encenia els odis i esperonava la lluita?

20. «i» *del.*
21. «en principi, comparties la meva argumentació, però» *del.*
22. «(*Amb ponderació*)» *add.*

SUNYER: Tal vegada sí. Però això no es fa en un dia. És obra de molts anys!
ROBERT: Dels mateixos que han estat necessaris per fer tot el contrari.
SUNYER: Demés, jo crec que un repartiment dels béns materials, no seria una solució absoluta.
ROBERT: És que un i altre repartiment han d'anar lligats, fatalment lligats. Els tresors espirituals no poden tampoc pertànyer a un grup determinat. Són també patrimoni de tots. La cultura és la sagrada clau de la llibertat.

(Pel mateix portal de l'esquerra, apareix el Dr. Serra, a temps per a oir la darrera frase del Dr. Robert. Porta encara en son rostre i en el seu vestit, un poc descompost, l'esverament que li ha produït la visió de la lluita que ha tingut que presenciar a l'acudir a la clínica.)

SERRA: Exacte, molt exacte!... La cultura és la sagrada clau de la llibertat.

(Els doctors Robert i Sunyer, l'escometen coralment.)

ROBERT: Què tal, Serra, com esteu?
SUNYER: «Sortosament» n'haveu sortit indemne.
SERRA: *(Sentant-se, un xic cansat)* Sortosament! I estranyo que avui no em digueu «miraculosament», perquè mireu que, avui, quasi estic per creure-hi, en els miracles. Quina horror!
ROBERT: Sembla que sí. Jo no he sortit, però les noves que en tenim.
SERRA: Qualsevol cosa que us digui serà poc. Calia contemplar-ho i no em dol d'haver-ho fet. Difícilment la vida em reservarà un altre espectacle com aquest.
SUNYER: Caminem com els crancs!
SERRA: *(Després de contemplar per un moment al Dr. Sunyer amb una mica d'ironia)* Mireu, crec que és la primera vegada que vós i jo estem quasi d'acord. I dic «quasi» perquè vós dieu «caminem» i jo diria «caminàvem», com els crancs. Però espero que, des d'avui, començarem a caminar com les persones...
SUNYER: Si tota aquesta munió d'incendis i de destruccions la creieu obra de persones...
SERRA: És que si es paressin aquí, encara no[23] m'ho semblarien prou. Si l'edifici s'ha de bastir de bell nou, no es poden aprofitar ni les pedres.
SUNYER: Pensant així com vós penseu, és clar.
ROBERT: *(Conciliador)* Són coses que no poden evitar-se. Dins totes les multituds hi ha elements que es desborden...
SERRA: Que es desborden o que, fatalment, vénen a constituir-se en la venjança implacable del destí que enruna l'edifici i aixafa el mal arquitecte que no sabé construir.
SUNYER: Penseu en l'efecte que ha de produir a l'estranger tanta obra d'art enderrocada. Ha estat sempre la taca de Catalunya!
ROBERT: De Catalunya i arreu del món.
SERRA: *(Al doctor Sunyer)* Si voleu, us concediré que, al fons, hi ha una manca de cultura. Però, qui en té la culpa?... De cultura parlàveu quan jo entrava i l'amic Robert ha dit una gran veritat. Només que fins ara aquesta clau havia servit per a tancar i ja era ben bé hora que servís per a obrir. Veurem si l'experiència d'avui ens servirà de qualque cosa. Són tantes les coses que resten per a obrir!

23. «no» *add.*

ROBERT: Bé. Deixem-ho estar ara. Ni són moments de discussions ni difícilment ens posaríem d'acord. Som tres temperaments distints: vós *(per a Serra)* a l'esquerra; tu *(per a Sunyer)* a la dreta. Jo em situo al mig. Desgraciadament, crec que ens resten moltes hores de treballar junts, i podrem tornar al mateix tema. Ara, però, ens lliga una missió més alta que tot sentiment polític. Fa molts anys que ens coneixem i no he dubtat a cridar-vos. Sé que, com jo, sou vertaders sacerdots de la nostra professió i, ara més que mai, ens caldrà pensar que nosaltres, abans que res més, som metges i que la nostra primordial missió és la de guarir. Aquí arribaran, tal vegada, ferits de tot color polític...
SERRA: Ferits, res més que ferits.
ROBERT: Sabia que pensàveu així, però celebro sentir-vos-ho dir.
SUNYER: Pel metge no hi ha més que la humanitat sofrent i l'obligació de guarir-la.
SERRA: Damés, l'Antoni m'ha dit que la clínica ha estat declarada hospital de sang i vós hi féu aixecar la senyera de la Creu Roja...
ROBERT: Ja us he dit que d'antuvi sabia com pensàveu. Però ho he volgut fer recalcar perquè preveig dies de passió, àdhuc de ceguera, i no voldria que arribés aquí dintre, enterbolint l'obra augusta que tenim que desenvolupar.
SERRA: *(Aixecant-se)* No cal ni pensar-hi, ni havem de parlar més d'això. La passió ha d'estar sempre més enllà de les portes de tot hospital. *(Transició.)* I amb el vostre permís, aniré a arreg[l]ar-me un poc, perquè he arribat gairebé desenquadernat.
ROBERT: Haveu almorzat, ja?
SERRA: Sí, ho he fet a casa.
ROBERT: Si voleu anar al bany.... Com si estéssiu a casa vostra!
SERRA: No. Aniré a la clínica i de pas repassaré l'instrumental que he portat.
SUNYER: Us acompanyo.
ROBERT: Jo no trigaré gaire.

(I surten els dos en direcció a la clínica. El Dr. Robert resta passejant d'ací d'allà. En una de les voltes, sintonitza l'aparell de ràdio.)

DE LA RÀDIO: ... ció. Atenció! Ací, Generalitat de Catalunya. Ciutadans, encara que no donem notícies, deixeu els aparells oberts per tal de no perdre les observacions i ordres que anirem donant de tant en tant. No passaran moltes hores sense que us donem la nova de la nostra victòria. Tingueu confiança en el vostre Govern que vetlla per la vostra seguretat...

(Deixa l'aparell obert. Toca el timbre que està sobre l'escriptori i per la porta dels interiors apareix Flora, la vella serventa, qui arriba tota esverada i tremolosa.)

FLORA: Em cridava, senyoret?...
ROBERT: Sí, Flora. Prepara'm l'almorzar. Me'l portaràs aquí, vols?
FLORA: De seguida... *(Inicia el mutis.)*
ROBERT: *(Que es dóna compte del seu esverament.)* Què tens? Por? Hala, vés. No hi pensis més. Aquí estàs més segura que a cap altra part...
FLORA: Si no és per mi... Quan penso els morts que deu haver-hi!
ROBERT: Ah! Això sí, malauradament. Però, què hi podem fer nosaltres? Vés, tranquil·litza't, filla. Pren alguna cosa i et passarà.

(Flora surt, rondinant, per a aparèixer als breus moments.)

DE LA RÀDIO: Atenció! Atenció! Atenció! Ací, Generalitat de Catalunya. Per oferiment del Dr. Robert, la seva clínica ha estat declarada hospital de sang. Per tant, es prega es faci arribar als equips que procedeixen a la recollida de ferits, que poden acudir a dit establiment on tot està ja preparat per a rebre'ls.

(Entra Flora. Porta una tassa de xocolata i unes pastes. Ho posa tot sobre la tauleta de primer terme, mentre va dient:)

FLORA: Tingui. Aquí té l'almorzar. Ja era ben bé hora que ho fes. Tantes hores d'estar llevat sense menjar res! Vol posar-se malalt? No ens faltaria més que s'hi posés! Com ho faria jo i als meus anys! I amb tot això que està passant!... Ja hagués valgut més que em morís, l'any passat, quan vaig estar malalta. Aviam qui surt ara al carrer, amb tot aquest xivarri de mil dimonis!...

ROBERT: *(Mentre va almorzant, i parlant dolçament i amorosa com si, més que a una serventa, parlés a la seva mare.)* Què dius, Flora, què estàs dient? Què rondines? Ja et penses qui sap què, com si arribés el judici final, veritat?

FLORA: Troba que no tinc motiu, matant-se d'aquesta forma, com si estéssim a l'Àfrica, entre salvatges?

ROBERT: Ja dius bé, ja: entre salvatges.

FLORA: I jo, amb les meves cames que ja no volen caminar...

ROBERT: Ja prens la medicina que vaig donar-te?

FLORA: Caldera vella, bony o forat. Tanmateix, no hi ha res a fer.

ROBERT: El que has de fer tu és el que vaig dir-te l'altre dia: buscar-te una noia jove que pugui ajudar-te i tu, a descansar, a no fer res. I, si és necessari, te'n vas a viure al poble.

FLORA: *(Enternint-se.)* Sí. Està clar. Quan una és vella, a casa! Que ja no serveixes!... Tots sou iguals!... I qui et cuidaria, si jo me n'anés? Digues, qui et cuidaria, fill meu?

(Flora es permet aquesta llibertat de tutejar-lo en la intimitat. Hi ha en ella una delicio[sa] mescla de sentiments maternals i respectuosos que enamora.)

ROBERT: Bé, dona. No ens posem tràgics ara. Al mal temps se li ha de posar bona cara. Jo no vull dir-te que em deixis, sinó que vull que descansis. Ja has treballat prou i tens dret al repòs. Busca't una minyona que et faci la feina i tu la dirigeixes.

FLORA: Una noia jove? Perquè em faci tornar boja? Perquè ens atabali a tots i no ens deixi viure a disgustos?... I si estessis al llit, qui et cuidaria?... Ella?... No et basta encara tot el que has passat que vols noies joves a casa?... Saps què sé dir-te? Que si, quan anares a París, jo hagués vingut amb tu, no t'hauria passat res del que et va passar... Maleïda dona!... Ja no t'hi hauries casat i, si ho haguessis fet, no t'hauries hagut de separar!... Prou que jo l'hagués guardada!... Clar!... Es creuria trobar Xauxa... I després, deixar-te per un bandarra!... I tu que tornes sense haver-la morta!...

ROBERT: No diguis disbarats, Flora. No diguis disbarats.

FLORA: Disbarats? Això són disbarats?... Jo no sé com us heu tornat els homes... I les dones també, no et creguis. Al meu temps no passaven aquestes coses. Déu nos en guard que una dona faltés al seu marit! Ja podia anar-se'n del poble, que no hi tenia res a fer. Però, avui? Amb això del divorci que haveu inventat... Saps si la conegués i se'm posés al davant, més de dos cops s'hauria de fer la permanent!.... *(Al Dr. Robert, els records ressuscitats per la vella serventa, li han tret la gana. Aquesta se n'adona i intenta canviar de conversa.)* Bé. I ara per què no menges?... *(Veient que va a fumar.)* Deixa anar el fumar! Ja fumaràs després.

ROBERT: No. No en vull més. Pots endreçar-ho.

FLORA: Perquè t'he dit el que t'he dit?... Ai, fill! Prou que ho veig que encara no l'has oblidada...

ROBERT: És que és possible l'oblit quan s'estima de debò?

FLORA: Saps què sé dir-te? Que des que us separàreu, estàs desballestat. La teva vida no és més una angúnia. No menges, no dorms, no et diverteixes, no fas més que pensar amb els malalts.

ROBERT: És la meva obligació.

FLORA: Però també t'has de cuidar. Prou que t'ho estic predicant. Si no fos per jo, on series? No es va tornar a casar, ella? Doncs, casa't tu també! A tu sí que t'aniria bé una noia jove i bonica...

ROBERT: No diguis disbarats, Flora. No diguis disbarats.

FLORA: Disbarats, oi? Sempre són disbarats el que jo dic. Saps què t'he de dir? Que si tornés, encara tornaries a voler-la.

ROBERT: No, això no. Jamai.

FLORA: Prou que la recordes!

ROBERT: Una cosa és recordar i l'altra perdonar... Bé, vaig a la clínica. Si ve algú, crida'm.

(I surt en direcció a la clínica. Flora, encara rondinant, acaba d'endreçar el servei. Quan ja se l'emporta i és gairebé al portal, se sent la veu de la ràdio.)

RÀDIO: Atenció! Atenció! Atenció! Ací, Generalitat de Catalunya. Es comunica als equips que procedeixen a la recollida de ferits, que la clínica del doctor Robert ha estat declarada hospital de sang...

(Flora, al sentir la ràdio, s'ha esverada tota i deixa altra volta el servei, per anar a intentar tancar-la. Ho intenta, però dóna més volum de veu, ço que l'esvera encara un poc més. A la fi, arriba a tancar-la. Mentre, va dient:)

FLORA: *(Mentre la ràdio va parlant)* Ai! Verge Santíssima!... Quin sust!... No sabia que era... Només em falta la ràdio per acabar d'atabalar-me... Boja, boja tinc d'acabar!... I ara, com es farà això?... *(Dóna més volum de veu.)* Ai! Ai!... Tot al contrari del que vull!... Senyor, Senyor i als meus anys!... *(Logra tancar-la.)* Ara!... Ja era hora!... Semblen coses del dimoni!... *(Toquen el timbre de la porta del carrer.)* Ai!... I ara, què serà?... Ja va! Ja va!... *(I tota presurosa recull el servei i va a obrir.)*

(Als breus moments, torna a entrar acompanyant Marta. Aquesta ha fugit de l'hotel on estava i ha corregut pels carrers i places buscant un lloc per aixoplugar-se. Arriba tota esverada i tremolosa. Porta un llimosner, l'únic que ha pogut arreplegar de les seves coses, i el deixa a lloc visible. En el seu vestit, en sa cara pàl·lida, s'hi noten els estralls de sa carrera enfollida. Entra i gairebé es deixa caure, més que sentar-se, sobre un sillonet de primer terme.)

MARTA: Deixi'm, deixi'm reposar un poc... No puc més!

FLORA: Tot el que vulgui, santa criatura... Està esverada, oi?

MARTA: Molt!... Han assaltat l'hotel on estava i...

FLORA: Els militars?

MARTA: No, el poble... Ni sols sé com he pogut fugir! M'he posat a córrer, boja de por, i quan passava per aquí he vist la bandera francesa al balcó i m'hi he volgut aixoplugar.

FLORA: Descansi tot el que vulgui que aquí res li té de passar. Vol que li faci una tassa d'alguna cosa?
MARTA: No, no... Gràcies. No vull res. Ja passarà!
FLORA: Estarà molt cansada.
MARTA: He corregut tant, que sembla que tota la ciutat ha passat sota els meus peus.
FLORA: Es fan molts disbarats!
MARTA: Si veiés com estan els carrers!... Porto els ulls plens de sang i d'horror... Només he vist que cadàvers i ferits, dones corrent com a boges, infants abandonats, incendis... Quina horror!... No podré oblidar-ho mai!
FLORA: No hi pensi més, ara.
MARTA: No hi són els senyors?
FLORA: Ara vaig a avisar el senyoret.
MARTA: El senyoret?... No hi ha senyora a la casa?
FLORA: No, ara no. (*Recalcant.*)
MARTA: Serà a fora, és clar...
FLORA: No. Només tenim senyoret.
MARTA: Ah!... Serà solter... o és vidu?
FLORA: No, ella no és morta. És pitjor que morta.
MARTA: (*Sense acabar de comprendre encara*) Pitjor que morta!... I el senyoret serà francès, no és ver?... Ho dic per la bandera...
FLORA: El senyoret és català i ben català. (*Recalcant*) Ella era la francesa.

(És ara que Marta creu endevinar-ho tot, i el seu esguard, que ja s'havia tranquil·litzat un poc, torna a fulgurar com a pressentint una situació encara més dolorosa que la que acaba de passar. Malgrat tot, intenta dissimular.)

MARTA: I a què es dedica el senyoret?
FLORA: És metge.
MARTA: (*En un crit de paor infinita, on trontolla tota la seva ànima. Voldria fugir, però no troba forces.*) Metge!... Metge!...
FLORA: (*Que no s'ha adonat encara del seu esverament*) Sí, és el Dr. August Robert...
MARTA: (*Apretant-se la gola amb la mà i ofegant-hi un crit d'espant*) Ah!...
FLORA: ...i és el director de la Clínica Francesa, instal·lada al pavelló del costat.
MARTA: (*Gairebé inconscientment*) August!... August!...
FLORA: Vaig a avisar-lo...
MARTA: (*Parant-la, presa d'una gran excitació nerviosa*) No!!
FLORA: (*Tota estranyada, i atribuint aquell estat a l'espant que porta del carrer*) No?... Per què?... No tingui por, criatura. Si el senyor és un sant! Tota la vida ha estat bo com el pa, però, des que es varen «disgustar» amb la senyora, encara ho és més. Cregui'm que em renyiria, si no l'avisés...
MARTA: No, no... Me'n tinc d'anar... Me'n tinc d'anar...
FLORA: Què diu ara? Si no es pot anar pel carrer.
MARTA: Me'n tinc d'anar... Me'n tinc d'anar!
FLORA: Però, no veu que la poden matar?
MARTA: (*A qui sembla que un raig de llum li il·lumini el cervell ara trasbalsat*) Matar?... Sí, sí. Val més... Val més la mort!
FLORA: Però calmi's. No veu que encara està nerviosa? Jo, sense moure'm de la cuina, he tingut tanta por! Figuri's vostè... Si no vol que l'avisi, no li diré res. Però ara vostè no pot sortir... (*Es sent el teclateig d'una metralladora.*) Sent, sent els trets?... Són ací a la vora...

MARTA: (*Entossudida i lluitant amb Flora per a marxar*) Me'n tinc d'anar. No puc quedar-me un moment més... He deixat el meu home a l'hotel... Necessito saber el que li ha passat...
FLORA: Ho faci per telèfon... És tan fàcil!
MARTA: No, no... Deixi'm, deixi'm sortir!...
FLORA: Però no comprèn que no podrà passar?
MARTA: (*Ja gairebé desesperada*) Sí... Sí... Passaré, com he passat abans!...

(Lluitant, Marta per a sortir i Flora perquè es quedi, han arribat al portal del rebedor. El Dr. Sunyer apareix al portal de la clínica i resta sorprès davant l'espectacle que se li ofereix. Encara no ha reconegut Marta, quan demana:)

SUNYER: Què és això, Flora? Què passa?... (*Marta gira el seu rostre. Ambdós es reconeixen. Sunyer resta sorprès d'admiració. Marta és presa d'un intens defalliment.*) Tu!... Tu aquí, Marta?... Com és possible?...
FLORA: (*Endevinant de què es tracta, té un moviment impulsiu de fàstic i, instintivament, s'allunya un poc, deixant franca la sortida.*) Marta!...

(Es fa un silenci pregoníssim. Un cop de canó, que retruny, llunyà, el fa encara més tràgic. Marta ha restat apoiada al llindar de la porta, sense forces ni per a moure's. El Dr. Sunyer, al centre de l'escena, no sap ben bé què fer, però reacciona i es dóna compte com és de delicada la situació i de la presència de Flora, que l'estorba.)

SUNYER: Ens vol deixar un moment sols, Flora?

(Flora surt, en silenci, lentament, i sense deixar de contemplar Marta. Ja se la mira amb un poc de rancúnia. Una vegada que ha sortit, el doctor Sunyer, amb certa gravetat no exempta de commiseració, s'acosta a Marta i l'acompanya a sentar-se, fins a primer terme.)

SUNYER: Senta't, senta't ací. Com és possible que t'hagis atrevit a venir?... I què ha de dir l'August quan et vegi?...
MARTA: No. L'August no ho ha de saber, no vull que ho sàpiga! Fugia de la revolta... No sabia on anava!... Hagués volgut morir abans d'entrar aquí!... La Fatalitat m'ha portat!
SUNYER: (*Escèptic*) La Fatalitat? Jo no [hi] he cregut mai, més que amb la fatalitat que ens tracem amb els nostres actes.
MARTA: No siguis crudel, Emili.
SUNYER: Sóc metge, i la meva professió m'ha ensenyat a obrar amb energia, molt més quan la ferida és greu. Considera que el cas és molt delicat.
MARTA: Me'n tinc d'anar.
SUNYER: Això ara no és possible. Més tard tal vegada ho serà, però[24] ens exposem a que d'un moment a l'altre entri l'August i ens hem de preparar.
MARTA: No el vull veure!... No el puc veure!...
SUNYER: Ho evitarem, si hi ha manera. Però, si entrés sobtadament, hauràs de fer de voler i de poder.

24. «mentres no ho sigui, hem de donar la cara a la situació» *del.*

MARTA: (*Desesperada*) Senyor, per què no haureu fet que em matés una bala abans d'arribar?

SUNYER: Per què? Perquè et tindria reservada aquesta prova... i la tindria reservada a l'August, que és pitjor. Ho sento més per ell que per tu.

MARTA: Emili!

SUNYER: És dur d'escoltar, ja ho sé. Però no vull falsejar-te els meus sentiments. Tu saps que per mi l'August és com un germà... T'he conegut sempre coratjosa. Àdhuc quan va passar... el que va passar vaig admirar la teva coratgia... No sé si t'equivocares...

MARTA: (*Després de dubtar un moment*) No.

SUNYER: M'alegro de saber-ho perquè almenys el sacrifici de l'August no haurà estat estèril. Perquè l'August... l'August no t'ha pogut encara oblidar...

MARTA: Oh!

SUNYER: No ho diu, no en parla, però no cal. Amb aquests cinc anys n'ha envellit vint. Pobre August!... (*Transició*) Bé, deixem-ho estar... Fa molt de temps que ets a Barcelona?

MARTA: Uns dies tan sols.

SUNYER: Sola?

MARTA: No.

SUNYER: És aquí ell?

(*Marta no sap què contestar.*)

SUNYER: Parla francament. És preferible que jo conegui clarament la teva situació, si vols que hi posi remei. Ja saps que sé portar-me com un bon amic...

MARTA: Sí, Emili. Ja ho sé. L'Àngel...

SUNYER: Digues, digues sens temor.

MARTA: L'Àngel està complicat en l'aixecament militar.

SUNYER: (*Espantat*) Què dius, ara?... Això més, Senyor!

MARTA: Sé que no em faràs traïció. Fa temps que es preparava. Ell no era organitzador, però, els seus amics el comprometeren i, a casa nostra, a París, tingueren moltes reunions. Havia de fer-se el setembre, però ara va ésser cridat amb molta urgència, per tal de portar uns documents necessaris... Ahir sopàrem junts. Estaven segurs que seria cosa de poques hores, i va acomiadar-se fins avui al matí... Ara, ara no sé on serà... Qui sap on serà, pobra de mi!...

SUNYER: Us arribàreu a casar?

MARTA: Sí. Pocs mesos després. Va fer-se súbdit francès.

SUNYER: Renegà de la seva pàtria! Quantes ironies ens guarda la vida!... I ara torna a untar-la de sang i de misèria!... Com de més coses m'assabento, més clara veig la realitat i la justícia que es va prenent el poble... Perquè d'això... d'això, n'hi ha per molts dies i qui sap, qui sap com acabarà!... (*Toca el timbre del telèfon interior. Al telèfon*) Digueu, sí... Sóc jo mateix... Ah, sí? Vinc de seguida... (*Penja l'aparell. A Marta*) Comencen a arribar els ferits. Tinc d'anar a la clínica.

MARTA: (*Angoixosa*) No em deixis sola!

SUNYER: El deure em crida i no hi puc faltar. Vigilaré l'August i, si veig que va a venir, el prepararé...

MARTA: Jo no puc estar-me aquí!

SUNYER: T'hi has d'estar. Al carrer podries trobar la mort i l'August és tot un home perquè el temis tant. Jo ara me'n vaig a curar plagues. L'August també ho farà. Són les plagues obertes, directament o indirecta, per l'Àngel i pels seus amics... Per l'Àngel!, que fins en el nom porta ironia!... Dius que la Fatalitat t'ha portat aquí? Doncs, enfronta't valentment amb ella. Ja veurem el que et reserva. O el que nos reserva, millor dit, perquè si la fatalitat arriba, serà per a tots...

(*I surt en direcció a la clínica. Marta resta un moment, plorosa i sentint-se defallir. Llavores reacciona, comprèn que no pot quedar-se allí i es decideix a marxar, sigui com sigui. Es troba a l'altra part de la porta del rebedor. Agafa el llimosner que deixà sobre la cadira quan va entrar i s'adreça a la porta de sortida. Però, quan és uns passos abans del portal, la veu endolada i llunyana dels canons i el teclateig d'una metralladora li barra el pas. La paor se li renova, torna a tremolar i a defallir i, gairebé sense esma, torna al silló on estava sentada i s'hi deixa caure, plorant amargament i silenciosa.*)

Teló ràpid

Final del primer acte

ACTE SEGON

L'escena és la mateixa de l'acte primer. Són les tres de la tarda del dia tercer de l'aixecament militar. Els doctors Robert, Serra i Sunyer, després d'haver dinat, han servit al despatx del primer, on estan fumant i prenent cafè, descansant una mica de llurs treballs esgotadors dels dies passats. No dissimulen la llur fadiga. Malgrat tot, el Dr. Robert sembla més cansat que els altres dos. Una profunda preocupació l'aclapara i es perfila clarament en el seu rostre pàl·lid, en el seu posat un poc defallit, que sura sobretot malgrat els seus esforços per a dissimular-lo. El Dr. Sunyer se n'ha adonat perfectament, car està en el secret de la fadiga moral dels seus amics, però el Dr. Serra se n'estranya àdhuc sentint-se ell també materialment cansat.

Els doctors Serra i Sunyer són els eterns polemistes. El més petit tema els serveix àdhuc per a enfadar-se un poc. Ara, a l'aixecar-se el teló, els trobem en plena discussió.

SERRA: Deixeu-vos estar de raons. Aquí no hi ha més que una veritat incontrovertible: uns generals que s'aixequen contra el poder constituït, uns homes cecs per la llur dèria política que se n'aprofiten per a implantar per la força la seva doctrina, i un poble que viu, que sent, conscient de la seva responsabilitat i que barra esplèndidament el camí de la violència.

SUNYER: Tot el que vulgueu, però no podreu negar-me que, per justes que siguin els alers d'aquest poble, tots aquests excessos comesos i els que es perfilen, són veritablement censurables.

SERRA: Seria el primer en censurar-los si fossin fets en moments de serenitat. En aquests moments, no tan sols no els censuro, sinó que els comprenc perfectament.

ROBERT: Ni es poden censurar.

SUNYER: Em deixes sense polsos, August. És possible que tu, un home tan serè, tan equànim.

SERRA: Tal vegada és per això mateix.
ROBERT: Tota la meva vida he estat enemic declarat de la violència. (*Amb certa recança*) I àdhuc he viscut circumstàncies en què he pogut demostrar pràcticament la meva tesi. Tu ho saps, Emili. Però això no fa que no comprengui que una violència no pot contestar-se més que amb una altra violència.
SUNYER: És que aquí hi ha quelcom més que violència. Hi ha un ensanyament sàdic, un temperament de fera que té de portar-nos a la ruïna. Es mata a tort i a dret, es saquegen les cases...
ROBERT: És inevitable.
SUNYER: És una manca d'autoritat.
SERRA: Però anem per parts. A qui es mata? Quines cases es saquegen?...
SUNYER: (*Mig espantat*) Voldreu justificar-ho?
SERRA: (*Que ja va perdent la paciència.*) Si no és això!
SUNYER: És que, si ja no respecteu la propietat privada ni les vides.
SERRA: (*Un poc molestat*) Però si no és això!... Quina manera de girar les qüestions!...
SUNYER: Doncs ja us explicareu més. La veritat és aquesta. Ja sabeu els horrors que es conten.
SERRA: Us els admeto tots com a certs. Mireu fins on arribo.
SUNYER: I els empareu?
SERRA: Tornem-hi!
ROBERT: Els dos teniu raó i no us arribareu a entendre. (*A Sunyer*) Mira: Si et trobessis que a casa teva es cala foc, aniries a aconsellar als bombers que, abans de salvar la teva esposa i els teus fills, tinguessin cura de salvar algun moble o determinada obra d'art?
SUNYER: Home, això ja no es diu!
SERRA: Que es cremi tot mentre es[25] salva el que més estimes, és clar.
ROBERT: Més encara. Que es salvessin en primer lloc els éssers estimats i després, si fos possible, si fos possible!, tot el demés... No és així?
SUNYER: Natural.
ROBERT: Doncs ara estem en que el poble està davant el seu edifici que s'incendia. Per ell, el millor que guarda són les seves llibertats...
SUNYER: (*Un poc despectiu*) Les seves llibertats!
ROBERT: Deixem estar ara si va o no va equivocat. El cert és que veu en perill ço que tant estima i que va a salvar-ho sigui com sigui i costi el que costi. Li criticaràs que deixi cremar una obra d'art, que passi per sobre de totes les conveniències socials, àdhuc de les vides d'aquells que de prop o d'enfora ell creu que s'oposen a la salvació del seu tresor?
SUNYER: Objectivament considerat...
SERRA: És tal com s'ha de mirar.
ROBERT: No estem en hores de matitsacions. Pràcticament no són possibles en moments de passió. El temps ha de retornar la serenitat que orientarà en definitiva aquest moviment. L'amenaça existia. Que hi ha víctimes innocents? Qui ho dubta! Però també, qui ha provocat la violència?... Que a l'ombra augusta de la revolució poden desenvolupar-se elements que treballin únicament per la venjança personal, per a satisfer llurs apetits, àdhuc per a dedicar-se al robatori, al crim, a aprofitar-se de la desorientació natural en aquests moments?... Tot això és cert, però és inevitable. Per altra part, si es va un poc més lluny del que sembla més convenient, també ho trobo natural. Fins m'atreviria a justificar-ho.

25. «es» *add.*

SUNYER: Això més!... Has perdut la serenitat, August!
ROBERT: No. En mi es produeix un fenomen psicològic bastant notable. És en el moments més passionals que conservo més serenitat. Torno a recordar-te que tu ho saps prou bé.
SUNYER: En altres circumstàncies, no ho nego. Àdhuc vaig arribar a admirar-te. Però, avui...
SERRA: No sé a quines circumstàncies us referiu, però el cert és que avui el trobo més comprensiu que no mai.
SUNYER: Perquè us dóna la raó.
SERRA: La tinc. No hi ha necessitat que me la doni.
ROBERT: Bé. No torneu a renyir. (*A Sunyer*) Vaig a provar de justificar el que t'he dit.
SUNYER: Ho veig difícil.
ROBERT: Situem-nos davant un cas ben nostre. Tu, un bon cirurgià, de fama autèntica-ment guanyada...
SUNYER: (*Un poc envanit*) Home...
ROBERT: No es tracta d'ensabonar-te. Al gra: Se't presenta un cas de gangrena. Què faràs? Què aconsellaràs?
SUNYER: L'únic remei: operar sens pèrdua de temps.
ROBERT: És a dir: tallar, tallar sense miraments. Fer que aquell cos resti per sempre privat d'un dels seus membres.
SUNYER: No hi ha més solució.
ROBERT: Si jo fóra cridat a consulta, tal vegada aconsellaria una altra cosa.
SERRA: La diatèrmia.
SUNYER: No hi crec. Tinc prou experimentat que els perills de reproducció existeixen. La gangrena vol cura radical. Hi va la vida.
ROBERT: Tal vegada no opini el mateix, però avui et dono la raó.
SUNYER: Perquè la tinc.
SERRA: No fa gaire que us he dit igual i m'heu saltat a sobre com un llop.
SUNYER: No és el mateix!
ROBERT: Prou, no hi tornem!... Demés, no ens hem d'engrescar ara en una discussió científica. Tu, posat a operar, seguint la teva tesi tallaries, i no solament la part infectada, sinó també un poc de la part sana per a evitar una nova infecció.[26]
SUNYER: Naturalment.
ROBERT: I no pensaries que, a aquell home, podria mancar-li el braç o la cama el dia de demà.
SUNYER: Naturalment.
ROBERT: I no ho pensaries perquè, segons tu, segons les teves teories, li salves la vida que és el més essencial, veritat?
SUNYER: Naturalment.
ROBERT: Doncs, naturalment, hem arribat allà on jo volia.
SERRA: És clar.
SUNYER: No li ho veig tant.
ROBERT: El poble, el gran cirurgià, està operant un cos malalt, gangrenat, i talla, talla[27] sense mirament, perquè creu que així, solament així li salvarà la vida.
SUNYER: Home, portant les coses a aquest terreny...

26. «i no solament la part infectada, sinó també un poc de la part sana per a evitar una nova infecció» *add.*
27. «talla» *add.*

ROBERT: A aquest, a l'altre, al que tu vulguis... Podràs no estar conforme amb la tesi que s'aplica, podràs blasmar els procediments, podràs creure que els teus són molt millors, però hauràs d'afirmar que l'operador és conseqüent amb el que predica, amb el que creu remei salvador... Aquesta és la gran veritat...

(Durant el curs de la discussió anterior, els símptomes de fadiga s'hauran accentuat en el Dr. Robert. El Dr. Serra, que l'haurà anat observant, a l'arribar a la conclusió, no pot dissimular més el seu interès.)

SERRA: *(Apropant-se al Dr. Robert i prenent-li el pols)* Hi ha una altra veritat... La veritat de que em sembleu malalt... Teniu el pols agitat... Esteu febrós. Què us passa?
ROBERT: Un poc cansat.
SERRA: És estrany.
ROBERT: Són tantes les emocions!
SERRA: Em resultareu un sentimental, ara? No us escau.
SUNYER: Us creieu que tothom és un materialista, com vós?
SERRA: No. Però el creia més serè, més estoic...
ROBERT: Serè sí. Estoic...
SUNYER: L'estoïcisme és una mena d'atrofiament espiritual...
SERRA: Discrepo en absolut. Crec que...
ROBERT: *(Tallant)* No hi tornem! També m'ha fadigat la discussió...

(Sona el timbre del telèfon de l'exterior. El doctor Sunyer hi acut.)

SUNYER: *(Al telèfon)* Digueu... Sí, digueu, digueu, sóc Sunyer... No, no és possible. Tot està ple.
ROBERT: Què demanen?
SUNYER: *(Al telèfon)* Espereu un moment. *(A Robert)* Lloc per a un altre ferit.
ROBERT: Que el portin.
SERRA: Però, i on el posem? Ja serà el quart, avui...
ROBERT: Hi ha el meu llit.
SUNYER: És un disbarat. Tu el necessites més que ningú.
ROBERT: Que el portin, que el portin... Deixeu-us estar. Ja m'arreglaré com sigui.
SUNYER: És un disbarat, home.
ROBERT: No siguis tossut. Que el portin.
SUNYER: *(Després d'haver arronsat les espatlles. Al telèfon)* Bé. Podeu portar-lo. Què té?... Sí, sí... Bé, ja ho tindrem tot preparat... Salut! *(Penja l'aparell.)* És un home. Sembla que està ferit per l'explosió d'una granada de mà. *(A Robert)* No és prudent el que estàs fent. Has de reposar. Et necessitem i no pots estar malalt...
ROBERT: No hi estaré, no passis ànsia. Són... mals antics, nervis...
SERRA: Teniu res urgent allà baix?
ROBERT: No. Si pel cas el 17. Tots els altres van bé.
SERRA: Doncs, aquesta nit jo us faré el vostre torn. Reposeu ara i no us preocupeu. Se'l té de curar, al 17?
ROBERT: Sí. Ara hi vaig.
SUNYER: Ja ho farem nosaltres.
ROBERT: Prefereixo fer-ho jo. Ja parlarem per a la nit.

(Marta surt de les habitacions interiors acompanyada de Maria. El doctor Sunyer li surt a camí, avançant-se al doctor Serra, i escometent-la afectuosament. El doctor Robert, al veure-la, passa per una crisi nerviosa. El cor li salta esperonejat pels sentiments mal ofegats i li oprimeix la gola terriblement. Però sap reposar-se sense que els demés se n'adonin. Mentrestant, el doctor Sunyer acompanya Marta fins a primer terme. Maria els segueix, amatent. Marta acaba de llevar-se. Tanmateix, es distraurà més llevada que no pas al llit. Es fa un silenci, un xic anguniós pel doctor Robert.)

SUNYER: Què tal, Marta? Per què t'has llevada? Estaries millor al llit.
MARIA: Ja li ho he dit, però no m'ha volgut fer cas.
MARTA: Si pogués [a]dormir-me, encara... Però no puc tancar els ulls. A penes els tanco ja es reprodueix l'horror, l'espant que porto a l'ànima.
SUNYER: Senta't, senta't... *(Li pren el pols.)* Malgrat tot, el pols està millor. Res, aquesta nit dormiràs. Estiguis unes hores llevada, surt un poc al jardí, si vols, i després, al llit! Ja et donaré alguna[28] cosa que et faci descansar. La Maria et farà companyia.
MARTA: No, si no cal. Veritat, Maria?... Estic molt millor. Ella fa falta a la clínica. No vull acaparar-la.

(El doctor Robert resta el més lluny possible de Marta, com si volgués fugir-ne. El doctor Serra se li ha acostat, encuriosit, i junt amb Maria, formen al seu entorn un grup amable i amatent.)

SERRA: No passi ànsia per Maria. Els serveis estan atesos. Demés, un xic més o menys de feina ja no ens fa res. Fa tres dies que en fem com a bojos i ja no ens n'adonem.
MARTA: Si ja estic bé! Per què molestar-la més? Sortiré un poc al jardí, prefereixo estar sola...

(Marta, mentres ha anat parlant, ha mirat amb dissimul vers el doctor Robert. Aquest, silenciós, va per a sortir. Marta se n'adona i diu, adreçant-se al doctor Sunyer i referint-se al doctor Robert:)

MARTA: Que no surti per mi...
ROBERT: *(Un poc emocionat)* No, per què? Tinc un ferit greu que m'espera... *(A Serra)* Vaig a veure el 17.
SERRA: No feu ximpleries, Robert. Ja hi vaig jo, que vós, també...
ROBERT: No, de seguida torno. *(A Maria)* Vostè, Maria, ja que la senyora no la necessita, miri de preparar el meu llit per a un ferit que ara ens portaran.

(El doctor Robert surt dirigint-se a la clínica. Maria ho fa en direcció a l'habitació del fons, després d'haver assentit amb un signe. Es fa un petit silenci.)

SERRA: *(Referint-se al doctor Robert)* És un cas tot estrany. Mai no l'havia vist així.
SUNYER: *(Dissimulant)* Estarà cansat.
SERRA: No és dels que es cansen, l'August. O jo estic cec, o li passa quelcom d'extraordinari.

28. «qualque» *subs.*

MARTA: Està... està malalt?
SERRA: Té un aplanament tot estrany. Fadiga no ho és. Ell és capaç de treballar setmanes enteres sense parar i sense descansar. No ho entenc...
SUNYER: No us hi capfiqueu massa.
SERRA: Em dóna angíni[a] de veure'l patir. No s'ho mereix, tant de bo com és.
SUNYER: Aneu, feu-us càrrec del 17. Traieu l'August de la clínica. Dieu-li que s'estigui aquí. Jo miraré de distreure'l.
SERRA: Hi vaig, però ho veig difícil. No és fàcil de doblegar quan s'entossudeix... (*A Marta*) Fins ara, senyora...

(*I surt en direcció a la clínica. Marta, a penes ha sortit, es dirigeix anguniosament al doctor Sunyer.*)

MARTA: Me'n tinc d'anar, Emili. No puc estar-me aquí...
SUNYER: Per què?
MARTA: No puc estar-m'hi. Tinc por...
SUNYER: Por? De què? De l'August?... Que poc el coneixes! Què ha de fer-te?
MARTA: No has vist com em mirava?
SUNYER: Amb els ulls del cor, amb tota la seva ànima, amb tota aquesta amor que encara no ha pogut matar. Sí, és clar que ho he vist. Ell comprèn l'amor així: diu que l'amor és sacrifici; que el que estima ha de sacrificar àdhuc la vida sobre l'ara de la felicitat de la persona amada. I ell t'hi sacrificà més que la vida: t'hi sacrificà la pau espiritual, les millors hores de la seva[29] existència...
MARTA: No, no, jo no puc quedar-me... Demés, no sé res de l'Àngel. Hauré d'indagar...
SUNYER: Indagar? Per on?... Tu no saps encara com està Barcelona. La més petita imprudència podria fer que fos detingut. Ja saps que tots els passos que he donat han resultat estèrils. Ara no hi ha res a fer. No cal més que esperar.
MARTA: Què li haurà passat?... Jo no havia [d']haver fugit de l'hotel!
SUNYER: Però fugires i ara ja és tard per a lamentar-se. Altrament, ja sabem que els directors d'aquests moviments treballen des de casa estant. Estarà amagat ací o allà, vés a saber... Digueres que es féu súbdit francès?
MARTA: Sí.
SUNYER: Amb el mateix nom?
MARTA: (*Després de dubtar un moment*) No.
SUNYER: (*Amb un lleu somriure irònic*) És clar. Pots dir-me el nom?
MARTA: Louis Duval.
SUNYER: (*Anotant-se'l a un memoràndum*) Lou-is Du-val... Tendrà la documentació en regla, naturalment...
MARTA: Sí.
SUNYER: Bé. Demà farem visar el teu passaport, et farem reservar un lloc a l'avió i podràs marxar. El demés corre pel meu compte. Només t'imposo una condició: que tinguis serenitat i confiança. Tinc d'ésser-te franc, gairebé crudel, si vols, però vull dir-t'ho: tot el que estic fent no ho faç per tu...
MARTA: (*Suplicant*) Emili!
SUNYER: Ho faç per l'August. Tinc pressa de resoldre-ho per ell. Està patint i donaria sang de les meves venes per a evitar-li-ho.
MARTA: (*Suplicant*) Però de l'Àngel...

29. «sa» *subs.*

SUNYER: No m'he tornat boig encara! Vull allunyar-te precisament perquè la fatalitat, això[30] en què tu creus tan cegament, no fes que ell vingués a trobar-te aquí. I no veig altra solució que la plantejada.
MARTA: L'accepto, l'accepto totalment. Aquests dies han estat un vertader infern per a mí. Ja no puc més.
SUNYER: Has d'aguantar, Marta; has d'aguantar. I, si vols un consell meu, et diré més encara: t'has de sincerar amb l'August.
MARTA: (*Horroritzada*) No, no! Això no és possible.
SUNYER: Si ell et sabia vertaderament feliç, podria oblidar-te més fàcilment.
MARTA: Això seria inhumà.
SUNYER: Un remei fort, molt dur, però necessari. Amb el foc de la teva sinceritat li guariries la picada d'escurçó que li emmetzina la vida...
MARTA: No tindria valor...
SUNYER: (*Exaltant-se una mica*) Pogueres pagar-li totes les seves[31] delicadeses enganyant-lo miserablement, pogueres confessar-li que no l'estimaves, i ara no pots tornar-li quelcom del que li robares?
MARTA: Emili...
SUNYER: (*Serenant-se*) Sí. Tens raó. No sé el que em dic... Fes el que et sembli i que sigui el que Déu vulgui. Malgrat tot, ja t'ho he dit: no ho faig per tu.

(*Maria, sortint de les habitacions del fons, s'adreça al doctor Sunyer.*)

MARIA: Ja està arreglat el llit, doctor. Vol alguna cosa, vostè?
SUNYER: No, Maria. Digui-ho al doctor Robert. Jo baixo de seguida.
MARIA: (*A Marta*) I vostè, senyoreta, no baixa un poc al jardí? Miri que li farà bé...
MARTA: (*Aixecant-se i iniciant el mutis*) Potser sí... El cap em pesa com plom...

(*Marta s'agafa al braç de Maria i va per a sortir i, quan ja és gairebé al portal, el doctor Sunyer li diu:*)

SUNYER: Pensa en el que hem parlat, Marta. Pensa-hi.

(*Marta contesta afirmativament, però sense parlar, Sunyer l'esguarda marxar, un xic melangiós. De les habitacions interiors surt Flora, per a retirar el servei de cafè. Les seues paraules fan sortir al doctor Sunyer de sa lleu abstracció.*)

FLORA: Senyor! No s'acaben mai les feines... Ja torna a ésser a l'hospital el senyoret? Fa tres dies que no dorm ni menja.
SUNYER: Ja ho arreglarem, Flora. No t'esveris.
FLORA: No t'esveris! Quan el tinguem malalt, llavors hi patirem[32] tots... Bé, que ell se'n mereix més encara! Miri que voler que aquesta...
SUNYER: (*Dissimulant*) Qui?
FLORA: Aquesta... Marta!... Que es creu que no ho comprenc tot? Massa que sóc viva jo!...
SUNYER: No sé què vols dir, ara.
FLORA: El que jo he fet ha estat callar. Callar perquè l'August s'ha tornat molt estrany i

30. «ço» *subs.*
31. «ses» *subs.*
32. «ho guardarem» *subs.*

no vull amoïnar-lo més... Si hagués estat altre temps?... Ja l'hauria treta al carrer arrossegant-la pels cabells!

SUNYER: Flora!

FLORA: No, si ja callaré, ja![33] Qui paga, mana, i prou. Però si jo manés...

SUNYER: Bé, deixa-ho estar. Endreça tot això...

FLORA: (*Obeint*) Oh! Si els vells alcessin el cap!... Quin tomb ha donat el món!...

(*Es sent soroll de l'indret de la clínica i el doctor Sunyer, després de mirar en l'indicada direcció, diu:*)

SUNYER: Mira, ara porten un ferit...

FLORA: (*Endreça ràpidament el servei i s'apressa a sortir, però, abans de fer-ho, resta uns moments vora la porta de sortida, un xic encuriosida.*) Un altre! Verge Santíssima!

SUNYER: (*Als de fora*) Passeu, passeu... Amb cura, amb cura...

(*Entra l'estol que porta el ferit. Aquest arriba dintre una camilla i a braços de dos camillers de la Creu Roja. Els precedeix Antoni, el practicant, que senyala el camí. Els segueixen els doctors Serra i Robert.*)

ANTONI: Per aquí, per aquí...

(*L'estol travessa l'escena i entra a les habitacions del fons. Flora els contempla amb un xic de sorpresa.*)

FLORA: Al llit del senyoret?... Ja no me[34] faltava veure'n[35] d'altra...

(*I surt. El doctor Robert intenta seguir el ferit, però el doctor Serra li ho impedeix, anticipant-s'hi.*)

SERRA: (*A Robert*) No. Quedeu-us ací. Ja hi vaig jo.

ROBERT: Però...

SERRA: No hi ha peròs que valguin. Creieu-me. Ja us cridaré si us necessito.

ROBERT: Mireu si porta documents.

SERRA: Resteu tranquil...

(*I surt per les habitacions del fons. De l'indret de la clínica, entra Marta, seguida de Maria. Aquesta entra tot seguit a l'habitació del ferit. Marta, sens parar esment en el doctor Robert, s'adreça al doctor Sunyer.*)

MARTA: Qui és?... Qui és?

SUNYER: Ah! No es sap encara.

MARTA: (*A part*) Cor meu, cor meu, per què aquest pressentiment?

(*Es fa un petit silenci tràgic. Marta resta abatuda. Voldria anar a veure el ferit, però no té forces. Arriba fins a la porta, però no té valor per entrar a l'habitació, i torna, lentament, al costat contrari, com allunyant-se'n. El doctor Robert,*

33. «Tanmateix que hi tinc que fer?» *del.*
34. «'n» *del.*
35. «veure'n» *add.*

aparentment tranquil, encén una cigarreta. El doctor Sunyer resta un moment indecís fins que es resol a sortir.)

SUNYER: (*A Robert*) Seré allà baix. Si em necessiteu, crideu-me... (*I abans de sortir, diu, a part, a Marta.*) Recorda el que hem parlat, Marta. Recorda-ho.

(*Marta no acaba de comprendre'l i l'interroga amb la mirada. El doctor Sunyer gira significativament l'esguard en direcció al doctor Robert. Marta, com a pressentint-ho, mira en la direcció indicada i, a l'adonar-se de la presència del doctor Robert, una pregona emoció la sacseja terriblement. El doctor Sunyer ja ha sortit. Marta voldria fugir, però, sense forces, ha de deixar-se caure sobre el silló més proper. El doctor Robert s'ha adonat del seu defalliment i li demana entre afectuós i indiferent.*)

ROBERT: No et trobes bé?

MARTA: Sí. Un poc cansada tan sols.

ROBERT: T'has emocionat amb aquest ferit?

MARTA: La visió d'una camilla és quelcom que sempre emociona. Instintivament pensem que pot portar una persona estimada.

ROBERT: (*Un poc encuriosit*) Però, tu no tindràs ningú, aquí, per témer. Tindràs tota la família a França, veritat?

MARTA: Sí, tota.

ROBERT: (*Tranquil·litat*) Doncs, t'has de tranquil·litzar. Tothom pogués dir el mateix!

MARTA: (*Sentint-se defallir*) Sí... Tothom!...

ROBERT: (*Amb interès*) Vols que et portin alguna cosa?

MARTA: No, no! Si estic bé... No necessito res, gràcies.

ROBERT: No ho has d'agrair. Fem el que podem, res més.

MARTA: Tota la vida ho recordaré.

ROBERT: No parlis així. No fem més que complir amb un deure d'humanitat. Amb qualsevol hauríem fet el mateix, molt més amb tu...

MARTA: Amb mi![36]

ROBERT: Amb tu, sí. Per què no? Si t'hagués exceptuat de la tònica general, m'hauria declarat covard als meus ulls, i jo m'estimo més la pròpia estimació que no la que em pugui tenir tota la resta del món.

MARTA: És que jo, als teus ulls, no sóc com els altres.

ROBERT: És una raó més al meu favor. L'ànima no es trempa en les ocasions vulgars sinó en les extraordinàries.

MARTA: Ets molt bo, August.

ROBERT: Conseqüent en les meves doctrines, res més.

MARTA: No tothom hauria fet el que tu.

ROBERT: Tothom no, naturalment; però, molts, sí. El que passa és que, avui, lo[37] que hauria d'ésser el més natural, el compliment del deure, és tan escàs que, quan s'esdevé, ens sentim obligats a elogiar-lo.

MARTA: (*Després d'una petita pausa*) Tinc d'ésser-te franca. Fins ara havia tingut por de trobar-me sola amb tu. Volia anar-me'n sense dir-te res, deixant-te sols unes paraules d'agraïment... Ara, estic contenta d'aquesta conversa. Sembla que el meu esperit s'aquieti un poc. Necessitava veure't tan tranquil i asserenat!...

36. «jo!» *subs.*
37. «ço» *subs.*

ROBERT: (*Amb amarga ironia*) Tan tranquil i asserenat!
MARTA: Ara crec que tornaré a casa meva més satisfeta de mi mateixa. Malgrat tot, et deuré sempre moltes atencions i em torturava pensar que vivies desesperat i que te vaig pagar tan malament...
ROBERT: (*Després d'una curtíssima meditació que el fa resoldre a afrontar la situació*) Sembla que busquis aquesta conversa i no vull defugir-la. Fins te diré que em faltava, que la desitjava amb tota l'ànima...
MARTA: Fa cinc anys, ja! Tinguérem una entrevista tan breu...
ROBERT: Sóc home de decisions ràpides. Calculo únicament el que tinc de fer, però no les conseqüències. Vaig demanar-te solament que em fossis franca perquè d'aquell moment depenia tota la nostra existència.
MARTA: I t'ho vaig ésser. Cruament, crudelment, però t'ho vaig ésser.
ROBERT: Em digueres que t'havies equivocat, que no m'estimaves... No tenies res que dir de mi, però encara no havies estat capaç d'estimar-me com a espòs. Per tu no era més que un bon amic, un germà...
MARTA: És cert.
ROBERT: Que te casares amb mi[38] cegada pel fulgor de la meva posició i pensant que una vegada prop de mi l'amor havia de venir de precís...
MARTA: I era així.
ROBERT: I per a desenganyar-me d'una vegada, per a desenganyar-me!, no trobares altre camí que el d'entregar-te a un altre home...
MARTA: August!..
ROBERT: (*Inflexible*) No va ésser més que això.
MARTA: (*Aclaparada*) És cert.
ROBERT: Què volies que fes? El que esperaves que passaria ara? Que et matés a tu per a després matar-me a mi? No, Marta. El primer impuls fou aquest, és cert. Em cegava el que jo creia cinisme. Més tard, vaig comprendre tot el valor que es necessita per a ésser franc en aquestes ocasions. Vaig sentir-me obert de mig a mig. La convivència era ja impossible. Jo necessitava viure, perquè la Humanitat reclamava el meu esforç. Tu, tenies dret a ésser feliç... Vaig adoptar la posició més humana, encara que els humans la creguessen la més absurda. Altrament, calia evitar l'escàndol... Vaig deixar-te lliure. Vaig desaparèixer del teu camí... Jo restava al cim, com a ferit de llampec, com aquells arbres que encara troben saba per a coronar-se de fulles i escampar una ombra plàcida a l'entorn de l'horror de la[39] soca partida...
MARTA: Vaig ésser crudel!
ROBERT: (*Deixant-se endur d'un primer impuls de fàstic*) Vas ésser!... (*Però, reaccionant ràpidament i tornant al to dolorosament resignat d'abans*) Vas ésser crudel, sí. Si abans de caure, m'haguessis parlat francament, de la mateixa manera t'hauria deixat en llibertat. Això sí que mai no ho podré perdonar!
MARTA: August!
ROBERT: He dit perdonar?... Sí, no sé si es pot perdonar, no sé si ja ho he perdonat, però, no ho podré oblidar!... Com tampoc no podré oblidar aquell nom que porto clavat al cor com una daga: Àngel... (*Amb certa ironia*) Àngel! Però t'agraeixo que no me'l fessis conèixer. Així puc anar pel món amb l'esguard tranquil. Altrament, crec que la meva dèria seria la d'anar mirant tots els rostres per tal de reconeixe'l...
MARTA: August!

38. «jo» *subs.*
39. «sa» *subs.*

ROBERT: (*Serenant-se un poc*) Bé... Sí... Deixem-ho estar. Sortosament pels dos, això no pot passar. Però vull saber quelcom que em farà més planera l'existència. Desitjo que em contestis també amb tota franquesa.
MARTA: Digues. T'ho prometo.
ROBERT: (*Després de fer un gran esforç*) Trobares el que buscaves? Ets feliç?
MARTA: (*Després de dubtar un moment*) Sí.
ROBERT: És cert?
MARTA: Ben cert.
ROBERT: Ho desitjava saber i no sabia com fer-ho. Ja veus si ha estat fàcil! Així és la vida: ens afanyem per a una cosa determinada i, al millor dia, la més lleu coincidència ens posa en braços del que tant desitjàvem i es produeix la felicitat o la catàstrofe...

(*Surt Maria de l'habitació del fons. Porta uns papers i uns diners que entrega al doctor Robert.*)

MARIA: Tingui. El doctor Serra em diu que li entregui aquests papers i aquests diners. És tot el que porta el ferit.
ROBERT: Ah! Està bé... I què té?
MARIA: No ho sé encara, pròpiament. Però al cap hi té una ferida horrible. (*Referint-se als papers.*) Sembla que és estranger.
ROBERT: Està bé, està bé... Ara ho mirarem...

(*Maria torna vora el ferit. Marta, al sentir que es tracta d'un estranger, s'ha commoguda profundament. El doctor Robert va desfent el passaport i l'examina detingudament i lenta. Marta passa per un turment terrible i, per fi, es decideix a demanar no sens temença:*)

MARTA: Diu que és estranger?
ROBERT: Sí, francès.
MARTA: Francès!...
ROBERT: Sí. El coneixes tal vegada? Es diu (*Llegint-ho al passaport.*) Louis Duval.
MARTA: Ah!

(*Marta s'aixeca blanca i freda com una estàtua. La dolor li engola la paraula. Robert se li acosta encara sense sospitar.*)

ROBERT: El coneixes?...
MARTA: (*En un crit de desesperació, que no pot retenir, i caient-se sobre el silló, de bell nou abatuda.*) Àngel!...

(*El doctor Robert, a l'oir aquest nom, resta corglaçat, aclaparat pel terrible descobriment. Tot l'horror de la tragèdia se li presenta cruament i descarnada. S'allunya un poc de Marta com a fugint d'ell mateix, de la tempesta que s'aixeca al seu interior. La tempesta, però, es desenvolupa, espaventable. Tot giravolta a l'entorn del doctor Robert. Tota la serenitat amuntegada, tota sa fermesa s'aterra sorollosament. El nom d'Àngel l'eixorda, l'enfolleix, el fa riure i plorar alhora.*)

ROBERT: Àngel! Has dit Àngel!... Ell!... Ell a casa meva i al meu llit!... No, no... No pot ésser!...

(I, cec de ràbia i de gelosia, i albora sense gairebé poder-se tenir dempeus, es dirigeix vers l'habitació del ferit. Marta se n'adona i, llançant un xiscle d'horror, corre a situar-se devant el portal, amb els braços oberts per tal d'impedir-li l'entrada.)

MARTA: August!... Per Déu!... Serena't!...
ROBERT: *(Resta un moment indecís davant l'obstacle que se li interposa, però reacciona ràpidament. Parla amb certa incoherència rient i plorant albora.)* Serena't?... Estàs segura de vèncer... Creus encisar-me una vegada més amb la teva bellesa... Ja, ja, ja!... Si jo la desprecio, la teva bellesa!... Si jo no la necessito per a res!... *(Ha llançat una riallada de boig, l'ha galtejada amb ses paraules, li ha escopit el seu despreci i segueix ara amb veu fosca i menaçadora.)* Fuig!... Fuig d'aquí al mig!... Tinc de passar!...
MARTA: Auxili!... Aquí!... Auxili!...
ROBERT: No cridis que res t'hi ha de valer!... Fuig d'aquí!... Escurçó!... Mala dona!
MARTA: August! Que està ferit!... Que és el que més estimo!...
ROBERT: *(Enfollint un punt més de gelosia i de ràbia.)* I m'ho dius a mi!... A mi!... M'ho llances a la cara per a escarnir-me encara més?... Deixa'm passar!

(I ja decidit a vèncer, sigui com sigui, tots els obstacles, dóna uns passos en direcció a Marta. Aquesta, també resolta a lluitar tot el que pugui, es llança als seus peus i se li abraça a les cames plorant i suplicant albora.)

MARTA: Mata'm! Mata'm a mi si vols, però deixa que ell visca!...
ROBERT: No, no!... No serà!... L'haig de llançar! L'haig de llançar! I a tu també, mala dona!...

(Els dos lluiten desesperadament. El doctor Robert ja està a punt de vèncer i d'assolir el seu propòsit, quan, acudint a la crida d'auxili, entra el doctor Sunyer, qui s'adreça seguidament al doctor Robert, obligant-lo a reaccionar. Aquest, a les veus enèrgiques del seu amic, sembla que desperti d'un somni anguniós. No sap ben bé què li passa i camina com un autòmata gairebé en braços del seu amic, qui el condueix a la part contrària de l'escena i el fa sentar a primer terme, i ja no es mou del seu costat.)

SUNYER: August, August... Què és això? Què fas?... Què fas? Estàs boig?... Un home com tu!... Reacciona, home! Calma't...
ROBERT: No sé... No sé...
SUNYER: *(Mentres el condueix a l'altra part d'escena)* Com és possible que hagis perdut la serenitat?... Senta't, senta't... Tranquil·litza't...
ROBERT: Jo em tornaré boig!

(El doctor Serra surt precipitadament de l'habitació del ferit. El seu primer gest és d'estranyesa davant l'estat del doctor Robert.)

SERRA: *(Al doctor Sunyer)* Què ha passat?
SUNYER: Res, res. No té importància.
SERRA: És que el necessitem amb urgència.
SUNYER: *(Un poc alarmat)* Què hi ha?
SERRA: *(Referint-se al ferit)* Se'l té d'operar immediatament.
SUNYER: *(Pel doctor Robert)* Ell?!

SERRA: I és clar! Es tracta del cap. S'haurà de procedir a la trepanació, indubtablement.
SUNYER: Sents què diu, August?

(El doctor Robert no ha reaccionat encara i contesta amb certa inconsciència. Marta, encuriosida, va apropant-se a l'estol format pels doctors.)

ROBERT: *(Gairebé inconscient)* Què diu?
SUNYER: Parla del ferit que han portat ara... Se'l té d'operar de seguida...
ROBERT: Bé... Sí... Opereu-lo... Deixeu-me estar...
SERRA: És que l'heu d'operar vós!
ROBERT: *(A qui l'horror de la situació en què el posa el destí sembla fer-lo retornar completament)* Jo?!...
SERRA: Està clar. Es tractés dels braços o cames,[40] ho faríem nosaltres. Però es tracta del cap. Qui ho ha de fer sinó vós?
ROBERT: *(Horroritzat, però encara ple d'energia)* No. Jo no puc fer-ho!
MARTA: *(Suplicant)* August!...
ROBERT: *(Fugint de l'estol com si s'allunyés d'un greu perill)* He dit que no puc fer-ho!

(Es fa un silenci tràgic. Marta resta desolada. El doctor Serra no sap explicar-se el que passa. El doctor Robert ha anat a l'altra part de l'escena. El doctor Sunyer se li acosta amb tota la gravetat que el cas mereix, i li parla amb energia, fent recalcar les seves paraules, com a volent, amb elles, martellejar-li el cervell.)

SUNYER: És un home que pateix, que està greument ferit... No és res més que un home! Comprens?... Un home, que està a punt de morir!... Tu ara no ets més que un metge i has d'intentar salvar-lo!...
ROBERT: Què haig de fer? Què haig de fer, Senyor?...
SUNYER: *(Amb gran energia)* No fa més que dos dies que tu mateix ens deies que aquí no entrarien més que ferits. Ferits, res més! Recorda-ho. L'has d'operar!!
ROBERT: *(Amb amarga ironia)* L'haig d'operar!... He de tornar-li la vida, a ell que me l'ha presa gota a gota!
SUNYER: T'has sabut vèncer sempre. Vence't una vegada més! L'home mai no és més gran que quan soprepuja les seves passions!... L'has d'operar!
ROBERT: *(Amb tota l'ànima, en primer lloc amb to d'amarga ironia, després en un crit que és albora de rebel·lia i de dubte, i finalment llançant-se desesperadament en braços del seu crudel destí)* L'haig d'operar!... L'haig d'operar? L'haig d'operar!!...

(El doctor Sunyer, amb una senya breu, ha dit al doctor Serra que anés a preparar el necessari. Aquest es dirigeix a la vora del ferit. Marta, defallida i plorant amargament i silenciosa, s'ha deixat caure sobre un silló. A l'altre costat, s'assenta el doctor Robert, el cap entre les mans. Vora seu, el doctor Sunyer, dempeus, l'anima somrient amargament.)

Teló ràpid

Final del segon acte

40. «muscles o pit» *subs.*

ACTE TERCER

És el mateix decorat de l'acte anterior. Han passat tres dies més. Són les primeres hores de la nit. Al alçar-se el teló, al salonet no hi ha ningú. Pocs moments després hi entren, sorgint de l'hospital de sang, Aureli acompanyat del doctor Sunyer. Aureli és periodista, té uns 40 anys, i acaba de visitar l'hospital per tal de donar-ne un reportatge al seu diari.

SUNYER: Passeu, passeu, Aureli. Sense compliments. Senteu-us un moment. Fumarem un «habano» i beurem una copeta, mentres segui demanant el que us calgui.

(El doctor Sunyer, mentrestant, ha trucat el timbre que està sobre l'escriptori i, oportunament, apareix Flora per a donar compliment al que se li dirà.)

AURELI: *(En broma)* No tracteu d'enredar-me, doctor, perquè de totes maneres diré la veritat.

SUNYER: Déu me'n guard! Ja sé prou que sempre haveu estat insubornable. Demés, això, avui, és prou perillós... *(A Flora)* Vols portar el conyac i unes copes, Flora? *(Flora torna a sortir i entra oportunament amb el que se li demana.)* Ah!, els «habanos»... Ja no hi pensava! *(Acut a lloc adient, en treu una capsa i n'ofereix un a Aureli.)*

AURELI: *(Encara en broma)* Us doneu bona vida! Em sembla que haurem de venir a fer una requisa per aquí.

SUNYER: Esteu de broma! Voleu dir que, per la Redacció, no en teniu un estoc semblant?... A veure si haurem d'ésser nosaltres els requisadors!

(Flora ja ha tornat [a] entrar portant una ampolla i unes copes. Ho haurà deixat tot sobre la tauleta vora la qual estan sentats el doctor i el periodista, i s'haurà retirat seguidament. El doctor Sunyer, mentres van conversant, omplirà les copes.)

AURELI: Bé. Bromes a part, perquè tinc tard. Us parlo sincerament: en surto meravellat.

SUNYER: Tampoc [n']hi ha per tant. Hem fet únicament el que hem pogut. Començàrem amb 20 llits, semblava que no n'hi cabien més i ara en tenim 35. Aquests miracles tan sols sap fer-los l'August, que àdhuc ha cedit el seu llit pel darrer que va entrar. Altrament, hi ha certes deficiències...

AURELI: Un hospital de sang no és una clínica.

SUNYER: Hem treballat molt i bé, per què no dir-ho? Tot i tenint ferits molt greus, no se'ns n'ha mort cap. Aquest mateix cas de l'últim que va entrar ha estat quelcom de meravella.

AURELI: El que m'haveu explicat del doctor Robert?

SUNYER: Sí. La contusió havia produït una petita ruptura a l'artèria meníngea mitja. Es va tenir que fer-se la trepanació del crani i procedir al[41] lligament de l'artèria. Un cas molt delicat. L'August és indubtablement un dels millors cirurgians dels nostres dies. En temps normal aquesta intervenció hauria pogut tenir gran ressonància.

AURELI: És llàstima, però, què hi farem? Ja es normalitzarà la situació[42] i se'n podrà parlar degudament.

41. «procedir al» *add.*
42. «normalitzaran les coses» *subs.*

SUNYER: Em sembla que en tenim per molt temps.

AURELI: Tal volta sí, qui sap? Però les coses ja no podien seguir pel camí que anaven.

(Entra el doctor Serra, qui també ve de la clínica, a temps per a oir la darrera exclamació.)

SERRA: No, no hi podien seguir més. *(A Aureli i pel doctor Sunyer)* L'esteu convertint?

AURELI: No ho necessita. Tots els que es diuen de dreta fossin com ell.

SERRA: *(Fent brometa)* No us en refieu gaire!

SUNYER: *(Seguint la íd.)* Serra, Serra, no hi tornem!...

AURELI: No! El doctor Sunyer haurà rectificat, si voleu, i l'adagi diu que és de savis el rectificar. Demés, em sembla que és Benavente qui ha dit que els homes haurien de dedicar-se a rectificar la seva educació, cada deu anys, per tal d'ajustar-la al ritme del temps. Però, costa tant de desenganxar-se dels vells prejudicis!

SERRA: I són tan pocs els que saben fer-ho!

AURELI: És que hi ha qui necessita contemplar la pràctica de la revolució per a capir clarament els beneficis que es perfilaven en sa teoria. Malgrat tot, a l'home serè no l'espanten les grans commocions socials. Són a la manera de petites injeccions subcutànies: petites reaccions per a normalitzar el ritme desballestat per l'abús o perquè la naturalesa s'ha fet vella.

SUNYER: Ja us adoneu de que parleu com a metge?

AURELI: *(Disposant-se a marxar)* I ja és hora de que ho faci com a periodista.

SERRA: Ja us n'aneu?

AURELI: Tinc tard i, si vull que el reportatge surti demà, no puc trigar més. Lamento no haver saludat el doctor Robert, però ja ho faré un altre dia. Saludeu-lo en nom meu i... gràcies per tot!

SERRA: Voleu callar, home! Les gràcies a vós...

(I, mentrestant, van sortint també els dos doctors, acompanyant el periodista fins a la porta del carrer per tal d'acomiadar-lo. Als breus moments tornen a entrar.)

SERRA: *(Després de consultar el rellotge)* Em fa passar angúnia l'August.

SUNYER: No pot trigar gaire. Ha dit que abans de sopar volia aixecar el vendatge a l'Àngel...

SERRA: Ja és un quart de nou.

SUNYER: No passa d'hora.

SERRA: No sé, però, des de l'incident de l'altre dia, la més petita anormalitat em fa estar amb ànsia.

SUNYER: No us amoïneu. Allò va passar i, sortosament, no tornarà a repetir-se. Conec prou l'August.

SERRA: A mi m'hagués estat impossible d'operar. Es necessita tenir un temperament de ferro per fer el que va fer. Encara no puc explicar-me clarament la seva serenitat. És quelcom d'extraordinari.

SUNYER: A mi em preocupa més l'altre aspecte de la qüestió: les derivacions que pugui tenir el conservar aquest home aquí.

SERRA: Fill! No se'l pot treure. Prou sabeu l'estat en què es troba. Demés, la personalitat de l'August...

SUNYER: És una garantia, és clar. Però el perill existeix. Es sap que l'Àngel és a Barcelona i que està ferit...

SERRA: Voleu dir?
SUNYER: Havent dinat he estat a l'hospital núm. 3 i el doctor Raurich me n'ha parlat. Naturalment que jo no he dit cap paraula.
SERRA: És un perill, però, què fer-hi? Nosaltres ja hem complert amb el nostre deure i l'August té prou criteri per a no exposar-se indegudament. Si la policia s'assabentés de que l'Àngel és aquí, què podria fer-hi l'August? Lamentar-ho, naturalment, però no podria negar-lo.

(Apareix Flora, sortint de les habitacions interiors, i interromp la conversa.)

SUNYER: Què busques, Flora?
FLORA: Volia endreçar això, si ja no ho necessiten.
SUNYER: Ja pots fer-ho, ja.
FLORA: *(Mentres va endreçant-ho)* Quan vulguin sopar, ja el tinc enllestit.
SUNYER: Ho farem més tard, quan vingui l'August.
FLORA: I encara no ha tornat el senyoret?... Verge Santíssima! Mentres no li hagi passat alguna cosa...
SERRA: I què té de passar-li, dona?
FLORA: Déu faci que res, però, és fan tants disbarats...
SUNYER: No trigarà gaire.

(Entra Maria, l'enfermera, sortint de l'habitació del ferit, i s'adreça al doctor Serra.)

MARIA: Doctor, és l'hora de la injecció. El doctor Robert m'ha dit que l'esperés, però no sé què fer...
SERRA: Esperi un poc més. Com segueix?
MARIA: De temperatura sembla que bé.
SERRA: Vejam...

(I, seguit de Maria, entra a l'habitació del ferit.)

FLORA: *(Pel ferit)* Pobre! Es morirà?
SUNYER: Oh! Qui sap? El cas és molt greu.
FLORA: Tan jove!... No hi ha dret!
SUNYER: Són tantes les coses a les que sembla no haver-hi dret. Però, què hem de fer-hi nosaltres?
FLORA: I aquella pobra senyora!... Ahir a la nit em va fer plorar.
SUNYER: És molt desgraciada.
FLORA: I tant, pobra! Miri, miri què va donar-me.

(De la butxaca del devantal es treu un mocador que té fet un nus a una de les puntes. El desfà i en treu un anell que ensenya al doctor Sunyer.)

FLORA: Jo no el volia, sap? Bé vaig refusar-ho, però, insistia tant que... Demés, el doctor Serra, tant si vaig voler com no, me'l va fer quedar.
SUNYER: És clar, per què havies de despreciar-lo? *(Examinant l'anell.)* És una vertadera alhaca. Són brillants muntats en platí.

FLORA: *(Amb un centelleig d'egoisme que procura dissimular)* Vol dir que valdrà molt?
SUNYER: Molts diners, Flora; molts diners. Vés en compte a perdre'l.

(Es sent soroll de la part del carrer i Flora mira en l'esmentada direcció.)

FLORA: I ara?... Guaita, ara ve el senyoret, gràcies a Déu!

(Entra el doctor Robert que ve del carrer. Ja no és l'home alicaigut dels actes anteriors. Arriba àdhuc coratjós i optimista, però, a les primeres paraules, es dóna compte de l'anell, que encara està en mans del doctor Sunyer, i sa visió li fa passar una ombra de tristor pel seu rostre.)

ROBERT: Bona nit.
SUNYER: Bona nit.
FLORA: Déu lo guard.
ROBERT: Què hi ha de nou?
SUNYER: Ah! Tu diràs...
ROBERT: Un anell? *(Agafant-lo i examinant-lo)* D'on l'heu tret?
FLORA: La senyoreta, sap? Va voler que me'l quedés i...
ROBERT: Marta?
FLORA: Sí, senyoret. Jo no el volia, sap? Però, plorava tant... Em deia que no tenia diners i que volia que jo tingués una recordança seva...
ROBERT: Una recordança!... Té *(Donant-li-ho)* Guarda'l bé. I no te'n desprenguis sense dir-m'ho. Prou que el conec, aquest anell! Era... era de la meva mare!
FLORA: De la senyora Isabel! I me l'ha donat a mi!... *(Intenta retornar-li-ho.)* Té. Guarda'l tu que és ben teu. No el vull.
ROBERT: No, Flora, no. Està en bones mans. Totes les meves coses estessin en tan bones mans!
FLORA: Jo no el volia, sap? Però...
ROBERT: Tornem-hi! Si jo no te'n faç retret! Te l'ha donat i és ben teu, i més en mereixes encara.
FLORA: És que em va fer tanta llàstima, pobra!... Veure-la tan bonica vora el seu home tan malalt! No hi ha dret!... No saben més que inventar-se coses per a matar-se.
ROBERT: Si no fóra més que matar-se!
FLORA: Jo els tenia molta ràbia, molta! Però, quan els miro, no puc estar-me de compadir-los... *(Transició)* Bé. Ara jo els estic entretenint. Quan vulguin sopar, ja poden fer-ho...
ROBERT: Ja t'avisaré.
FLORA: *(Mentres surt, portant-se el servei.)* Quan vulguin... De la senyora Isabel! Com rutllen les coses, Verge Santíssima!...
SUNYER: Estàvem amb ànsia.
ROBERT: No sé per què.
SUNYER: Noi, has marxat a quarts de quatre i són quarts de nou.
ROBERT: *(Com a volent fugir de la conversa)* He tingut que fer moltes visites i...

(El doctor Serra surt de l'habitació del ferit i s'adreça al doctor Robert.)

SERRA: M'havia semblat oir la vostra veu. Us esperàvem per a donar la injecció a l'Àngel.
ROBERT: Com segueix?
SERRA: Temperatura normal.

ROBERT: En voleu fer un favor?
SERRA: Maneu, home.
ROBERT: Traieu-li el vendatge, que vull veure la ferida. Mentrestant, jo reposaré un moment. Feu-me avisar quan estigui.
SERRA: Molt bé.

(El doctor Serra torna a l'habitació del ferit. Es fa un petit silenci. El doctor Sunyer vol dir quelcom al doctor Robert i sembla que no gosi de fer-ho.)

SUNYER: Tinc de donar-te una mala nova, August.
ROBERT: Una altra encara?
SUNYER: És convenient que n'estiguis enterat.
ROBERT: De què es tracta?
SUNYER: Es sap que l'Àngel és a Barcelona i que està ferit.
ROBERT: *(La nova no sorprèn al doctor Robert, però l'angunieja que ho sàpiga el seu amic.)* Ja ho sabia.
SUNYER: Se'l busca activament.
ROBERT: *(Apretant-se el front, intenta allunyar-ne un pensament que el tortura.)* Ja ho sé.
SUNYER: T'has donat compte de la responsabilitat que representa per a tots?
ROBERT: Per a mi, únicament per a mi.
SUNYER: Som companys i estarem units allà on calgui, però, ara, no es tracta d'això. És necessari allunyar el perill.
ROBERT: *(Escèptic)* Allunyar el perill! I com?... Què vols? Que el denunciï?...
SUNYER: No sé, però...
ROBERT: Et repugna, és clar. I com vols que jo pugui acceptar-ho? Ara ja està fet i no me n'arrepenteixo, ni vull tenir en compte les conseqüències. Serà el que el destí em tingui reservat!... Altrament...
SUNYER: Què et passa? Et tornes a sentir malalt?
ROBERT: No. No és això. És quelcom que em remordeix...
SUNYER: Més aviat trobo que tens per a estar orgullós de tot el que has fet.
ROBERT: Jo no havia d'haver fet mai el que vaig fer!
SUNYER: Pel que passà l'altre dia?
ROBERT: *(Amb profunda melangia)* Sí... Però eren cinc anys de refrenar la carn clamant venjança! Aquell nom va ésser el fulminant que féu explotar la pólvora que l'odi havia amuntegat dintre el meu cor!... Vaig insultar-la crudelment... Vaig gitar tot el verí que portava dintre... Jo era l'home que es sabia vèncer i que resultava vençut per un manyoc de nervis! Som molt poca cosa! Estructurem l'esperit, ens creiem invulnerables i, al més petit descuit, salta la fera i enruna tot el castell d'encís.
SUNYER: Això no té de preocupar-te. El que cal és que no tingui altres conseqüències.
ROBERT: Ja t'ho he dit. Altrament, jo no puc alçar-me contra aquella que estimo, o que he estimat, perquè ja no sé si parlar en present o en pretèrit.
SUNYER: En un pla sentimental, tot això està molt bonic, però davant la llei...
ROBERT: És que, si això fóra un delicte, hauria de jutjar-me el tribunal del poble.
SUNYER: Més perillós encara.
ROBERT: *(Replicant amb vehemència)* No, no! Poc que el coneixes, el nostre poble. No has sentit el que deia Flora? No hi has vist centellejar un cor sincer que sap oblidar els odis per donar pas a sentiments més nobles i humans? Aquest, aquest és el nostre poble!
SUNYER: Oh! No pas avui!

ROBERT: Avui i sempre! El poble jutja amb el cor a les mans, i al cor hi[43] arriben tots els estats espirituals per a cada un dels quals és impossible dictar una llei. La llei serà filla de la raó, però el cor té raons que la mateixa raó desconeix. El poble coneix més les raons del cor que no la lògica de l'articulat d'un Codi Penal.
SUNYER: No deixa d'ésser un perill greu.
ROBERT: Per poc que puga el sortejaré. La vida no és més que un sorteig d'esculls, avui amb sil·logismes, demà amb retencions mentals, més tard donant la cara obertament. El món sap perdonar o dissimular quan la intenció justifica les obres!
SUNYER: De totes maneres, el deure...
ROBERT: Més enllà del deure, estan ara i sempre els dictats de l'ànima que de vegades fan matar cegament pel motiu més pueril, i d'altres fan perdonar generosament els crims més monstruosos.

(De l'habitació del ferit, surt Maria, l'enfermera, dirigint-se vers l'hospital de sang i tornant, als breus moments, acompanyada d'Antoni el practicant.)

SUNYER: *(Comprenguent que no hi ha manera de fer desistir al doctor Robert de la seva decisió.)* Noi, no sé què dir-hi més. T'admiro. No puc deixar de fer-ho. Voldria ésser com tu, però comprenc perfectament que per arribar a certes subtileses és necessari gaudir d'un esperit privilegiat. De totes maneres, ara i sempre i passi el que passi, has de recordar que estic al teu costat i que vull compartir amb tu el que et tingui reservat el destí... M'explico?
ROBERT: *(Estrenyent-li la mà, cordialment, amb un poc d'emoció)* Gràcies, Emili; gràcies, però, no hi haurà cas. Estiguis tranquil.

(Maria torna a entrar, ara venint del costat de l'hospital, i seguint a Antoni, el practicant. Antoni, que porta quelcom a la mà que doni la sensació del que va a fer-se prop del ferit, entra seguidament a l'habitació del fons. Abans de que Maria també ho faci, el doctor Robert l'interroga.)

ROBERT: Ja està, Maria?
MARIA: Sí, doctor. Qüestió d'un minut, tan sols.
ROBERT: És allà dintre la senyoreta Marta?
MARIA: Sí. No es mou del seu costat.
ROBERT: Faci-la sortir. No cal que pateixi[44] amb la visió de la ferida. Jo entro de seguida.
MARIA: Serà servit.

(Entra Maria a l'habitació del ferit. El doctor Robert es posa el devantal blanc. Als breus moments apareix Marta al portal de l'habitació del ferit i resta un poc indecisa sobre el llindar. El seu esguard s'escampa tristament i lenta al seu entorn, i es gira, una vegada més, vers el llit del malalt on deixa tota la seva ànima. Té una mirada d'immensa gratitud pel doctor Robert. Llavores, aclaparada pel dolor, inclina el cap. El doctor Robert se n'adona. Ja ha acabat de posar-se el devantal i, mentres acut vora el ferit, intenta encoratjar Marta:)

ROBERT: Serà un moment, només. Tingues valor.

43. «hi» *add.*
44. «patesca» *subs.*

(I el doctor Robert s'endinsa en l'habitació del fons. El doctor Sunyer ha restat a l'altra part de l'escena. Marta avança, lentament, fins a primer terme. El seu dolor es desborda en un plor amarg i silenciós. El doctor Sunyer, la contempla, compadint-la cordialment i s'hi acosta per a consolar-la.)

SUNYER: Siguis coratjosa... Hala! No ploris.
MARTA: No ploris!... Si és l'únic consol que em resta!
SUNYER: L'operació ja no podia anar millor.
MARTA: (*Escèptica*) I et creus que no ho veig tot?... M'esteu enganyant per a donar-me forces! Però, això és la mort, la mort que arriba!... Tot, tot s'ha acabat! I què haig de fer-hi al món sense ell?... Això és un càstig, un càstig de Déu!
SUNYER: Mai no he cregut amb un Déu rancuniós i venjatiu... Déu és amor i l'amor és sempre comprensiu i generós... Demés, no tens per què posar-te així. L'Àngel no podia caure en millors mans. L'August...
MARTA: L'August és un sant!
SUNYER: Si ésser sant vol dir sentir-se més humà que els altres, no hi ha dubte: l'August és un sant.
MARTA: Tan malament com vaig pagar-lo!... Si fos ara...
SUNYER: Oh! Si fos ara faries el mateix que vas fer. La carn també té les seves lleis i és molt difícil de sortejar-les.
MARTA: Tal vegada sí. L'he venerat sempre, àdhuc l'he estimat, però el meu amor era una mena d'adoració com la que sentim davant les imatges dels altars... La seva ombra m'emparava, em feia sentir àdhuc més forta, però, a la seva vora els meus sentits restaven adormits profundament i, ni les seves carícies, ni les seves atencions, ni la seva carn encesa era capaç de despertar-los! No sé... De vegades penso si estava boja!...
SUNYER: No. Jo m'ho explico perfectament. Quan us casàreu tu tindries 20-21 anys i ell en tindria 40, i...
MARTA: Va encisar-me el fulgor de la seva posició. Pensava que l'arribaria a estimar, però, érem tan distints! Ell, sempre seriós, gairebé preocupat, amb els seus malalts, el seu laboratori, els anàlisis... Malgrat tots els meus esforços, jo no podia mirar-lo més que com a un pare, com a un germà major, però, res més! Dintre les meves[45] venes no hi bullia una sang ardent, un formigueig insadollable, un delit immens de llum, de vida, de llibertat, d'alegria... Jo no era més que un cascavell argentí, infantívol, enfollit, si vols. Ell era el contrabaix de sons greus, austers, melangiosos... De vegades sentia la carn que es rebel·lava. Sentia desitjos d'insultar-lo, de cridar-li que m'havia enganyat... Però, ell es portava tan bé amb mi! Em tenia tantes atencions! Satisfeia amb tanta cura tots els meus capricis!... Varen ésser tres anys d'un turment infinit!... Llavores Àngel va creuar el meu camí. Era bell. L'auriolava la fragància de la joventut. Portava llum als ulls i foc al cor. Va encisar-me la seva bellesa. La llum dels seus ulls me va encegar. La seva fragància va despertar els meus sentits. El foc del seu cor em va cremar les ales... Per què tinc de seguir?...
SUNYER: Tens raó. Ara ja està fet i no podem viure dos vegades. Contra el fet consumit no hi escau més que afrontar les conseqüències.

(De l'habitació del ferit surten els doctors Robert i Serra, ambdós tot optimistes i sense dissimular llur alegria. Es treuen el davantal, que deixen sobre una

45. «mes» *subs.*

de les cadires. El doctor Sunyer i, més encara, Marta els demanen, més amb els ulls que amb les paraules, per l'estat del ferit.)

SUNYER: Què? Com ha anat això?
SERRA: Esplèndidament bé. Que us ho digui l'August.
ROBERT: El cas ja no pot estar més clar. Hem vençut una vegada més.
MARTA: (*Encara en un dubte anguniós*) Què vols dir, per Déu?
ROBERT: Està salvat, Marta. Et garantitzo que no tardarà molts dies en trobar-se perfectament. No es tracta més que d'esperar que la ferida es cicatritzi.

(Marta creu enfollir d'alegria i riu i plora esmaperduda. El seu primer impuls és de córrer a la vora del ferit, però el doctor Robert la para a temps.)

MARTA: Àngel! Àngel!
ROBERT: No! No hi vagis ara. Deixa'l fer que reposi un moment.
MARTA: (*Refrenant els seus impulsos i donant-se compte del que deu a Robert. És la gratitud que es desborda.*) Gràcies, August. Gràcies! Com podré pagar-te tot el bé que m'has fet?
ROBERT: (*Traient-li importància*) A mi, no. És la naturalesa de ferro del malalt la que ha fet el miracle.
MARTA: Però tu l'has salvat.
ROBERT: L'oportunitat, res més. Si haguéssim retardat la intervenció tal vegada s'hauria perdut. Vàrem operar a temps, res més... No té importància!
MARTA: (*Encisada d'admiració*) No té importància!
ROBERT: De totes maneres n'estic content, molt content, no puc negar-ho... Però, ara, deixem-ho estar... S'ha fet tard i em sembla que podríem anar a sopar, oi?

(Flora, molt a temps, surt pel portal del rebedor, i s'adreça al doctor Robert.)

FLORA: Senyoret, hi ha un senyor que diu que vol conversar amb vostè. Diu que és de la policia.[46]
ROBERT: La policia!
MARTA: Ah!

(Al doctor Robert tot l'optimisme que l'abrandava se li aterra terriblement, convertint-se en basarda infinita. Un greu panteig sembla voler-lo ofegar. El seu esguard ha parlat intensament al doctor Sunyer, el qual, donant-se compte de tota la tragèdia, li contesta amb un gest alhora de compassió i d'encoratjament. Marta ha llançat un crit d'angoixa suprema. El doctor Serra participa de l'angúnia de tots. Robert va serenant-se i diu a Flora:)

ROBERT: Que passin, que passin...
MARTA: (*Suplicant*) August!...
ROBERT: (*La tranquil·litza amb un gest*)
SUNYER: Serenitat, August. Serenitat.

46. Com que se suprimeix el personatge «Agent de policia», s'esmena els noms i els verbs en singular. En canvi, en l'acotació posterior, continua referint-se als policies en plural.

(Flora surt. El doctor Robert, apretant-se el front amb la mà, nerviosament, vol allunyar-ne la preocupació que ara el tortura. El doctor Sunyer se li ha apropat un poc, encoratjant-lo. Marta ha llançat un crit de súplica, en el qual ha vibrat tota la seva ànima. El doctor Serra, un poc més lluny, resta també profundament preocupat. Entren els policies, als que Flora ha donat pas. El doctor Robert, aparentment tranquil, a primer terme, escomet als policies i els atén. Al llindar de la porta del fons, està Marta, com a disposada a defensar el ferit sigui com sigui. Gairebé al seu costat, el doctor Sunyer sembla que la guardi. A l'altre costat, el doctor Serra contempla els demés amb esguard sever i cordial alhora. Flora ha sortit seguidament. El doctor Robert, quan parla als policies, sembla ja asserenat.)

INSPECTOR: El doctor Robert?
ROBERT: Servidor de vostè.[47]
Inspector: Sóc Inspector de Policia...
ROBERT: Tant de gust... (*Els restants intenten retirar-se, però el doctor Robert els ho impedeix.*) No, no. No us n'aneu. Per què? Ja sabeu que no tinc secrets per a vosaltres... (*A l'Inspector*) Són... bons amics, com de la família... Pot parlar amb tota llibertat... Però, senti's, tingui[48] la bondat.
INSPECTOR: (*Sentant-se després d'haver saludat, amb una inclinació de cap, als demés.*) Seré[49] breu. Es tracta d'una missió un poc delicada i lamento tenir-lo que amoïnar. La seva personalitat és prou destacada per a que tinguem el més petit dubte, però el nostre deure...
ROBERT: Digui, home, digui. No necessita donar-me cap explicació. No faltaria més...
INSPECTOR: Gràcies. Es tracta, simplement, de que havem tingut una confidència de que es troba a Barcelona i ferit, un element complicat en el moviment facciós. No ha estat [un] element directiu, però la seva detenció ens podria proporcionar detalls importantíssims car sembla que està en el secret de tota la trama de la insurrecció.
ROBERT: Ja.
INSPECTOR: Anem recorrent tots els hospitals perquè, com és natural, ens interessa trobar-lo. Fins ara es desconeixen les senyes. Només sabem el nom i que va ésser ferit el dilluns o el dimarts.
ROBERT: (*Sempre esforçant-se per a dissimular*) Vol[50] veure el llibre registre?
INSPECTOR: Sentiríem violentar-lo...
ROBERT: No faltaria més...

(Robert va a buscar el llibre que està sobre l'escriptori. El doctor Serra se li anticipa i li ho entrega. Robert, pel seu compte, l'entrega a l'inspector.)

ROBERT: Tingui. Aquí el té. Hi ha tots els detalls que havem pogut recollir. Estan tots per ordre d'entrada. Aquí, hi ha els dos que varen sortir ahir.
INSPECTOR: (*Examinant detingudament el llibre.*) El dinou... No. El 20... no n'entrà cap. El 21... Francesc Sala... Joan Reixac, Albert Oliver... Louis Duval... (*Amb gest de contrarietat*) No, tampoc. (*Li torna el llibre*) No hi ha el que busquem. Es diu Àngel del Castillo.

47. «vostès» *subs.*
48. «sentint-se, tinguin» *subs.*
49. «Serem» *subs.*
50. «Volen» *subs.*

(Marta no pot evitar un moviment de paor. El doctor Sunyer, dissimuladament, l'encoratja. El doctor Robert passa, també, per una forta crisi nerviosa, però s'asserena ràpidament i contesta recalcant les paraules.)

ROBERT: No puc dir-los res més.
INSPECTOR: (*Disposant-se a marxar*) Sento molt d'haver-lo molestat inútilment.
ROBERT: Vol callar!... Em tenen sempre a les seves ordres.
INSPECTOR: Moltes gràcies. He tingut molt de gust en saludar-lo...
ROBERT: El gust ha estat meu...

(I els acompanya fins a la porta del carrer, per a tornar [a] entrar als breus moments. Sobre l'escena ha passat un silenci anguniós. Quan entra el doctor Robert, ho fa defalli[nt] per l'esforç que ha tingut que fer. Tots l'enrevolten amatents i presos de la mateixa preocupació.)

SERRA: He passat uns mals moments.
SUNYER: Sortosament ja han passat.
ROBERT: Sí. Ja han passat... Deixem-ho estar. No en parlem més ara. Deixeu-me sol, voleu?... Necessito un moment de repòs...
SUNYER: No facis ximpleries, August.
ROBERT: Deixeu-me, deixeu-me, si us plau...

(Els doctors Serra i Sunyer, lentament, surten dirigint-se a les habitacions interiors. Marta inicia el mutis vers l'habitació del fons, però abans d'entrar-hi, torna arrere decidida a exterioritzar la seva gratitud i comença a fer-ho amb cert temor.)

MARTA: August.
ROBERT: (*Encara un poc abstret*) Què vols, Marta?
MARTA: (*Encara amb timidesa*) Voldria agrair-te tot el que has fet i no sé com fer-ho...
ROBERT: No tens res que agrair-me.
MARTA: T'ho dec tot: la felicitat, la vida...
ROBERT: (*Repetint, com un eco*) La felicitat, la vida...
MARTA: Ahir l'arrancaves de la mort...
ROBERT: Era el meu deure!
MARTA: Avui l'has arrancat de la Justícia...
ROBERT: Era un altre deure. Tot distint, però, era un altre deure.
MARTA: Donaria la vida per a agrair-t'ho!
ROBERT: La vida... la mort... Ens enganxem a la vida per a lluitar amb la mort, contemplem com s'allunya i ens creiem haver vençut... I qui sap si la vertadera història no està precisament en la victòria de la mort!...
MARTA: M'espantes, August. Tu, sempre tan serè...
ROBERT: I ara, tal vegada, més serè que no mai!
MARTA: Jo, que restava corglaçada d'admiració contemplant la teva serenitat disposant-te a lluitar per tal de que l'Àngel es salvés!...
ROBERT: Moltes vegades he lluitat amb la mort! M'he defensat amb les dents i amb les ungles. Unes, n'he sortit vencedor. D'altres, ha estat ella que ha vençut i, aleshores, m'ha passat sempre el mateix: he sentit sempre el mateix fred dins les venes i entorn del cos sens vida, se m'ha ofert una buidor profunda on s'afona tot el perquè de l'existència dels qui resten!

MARTA: Has perdut la fe?!

ROBERT: No, però, a força d'ésser creient, hom es torna un poc escèptic. Sembla un contrasentit, no? Però, no ho és. Recordo ara una quarteta d'uns versos molt bonics que em va dedicar un bon amic quan va morir la meva mare. Jo, a la vora del seu cadàver, em sentia eixalat per a sempre, i el poeta em deia:

Amic, si busques la pau
i el teu cor no se consola,
no miris la carn que cau:
mira l'ànima que vola...

Però, jo, a mida que he anat fitant l'esguard per la blavor del cel, he arribat a oblidar que caminava amb els peus a terra. He perdut la fe amb la vida perquè tal volta he volgut espiritualitzar-la massa!

MARTA: (*Profundament impressionada*) I sóc jo, jo!, ningú més que jo qui t'ha produït aquest dolor!... Què hauria de fer per a remeiar-ho?!

ROBERT: (*Amb profunda desolació*) Ja no hi ha res a fer!... Aquests dies he tornat a sentir com la mort em fugia d'entre els dits per a seguir el seu camí implacable. Però, ha estat una mort més dolorosa com més ha estat immaterial: en mi moria l'esperança! Una esperança absurda, ridícula, si vols, però era tot el que em restava, tot el que constituïa el perquè de la meva[51] vida!

MARTA: —(*Desesperada*) No m'ho podré mai perdonar!

ROBERT: Sí! Per què no? Hom pot perdonar àdhuc a ell mateix, els actes que semblen més monstruosos. El perdó no costa gaire, el que costa és l'oblit... Si jo pogués oblidar!

MARTA: I per què no has de fer-ho, August? La vida pot somriure't encara!...

ROBERT: Somriure't... No ens enganyem, Marta. L'oblit podrà arribar, però ja és obra del temps i amb el temps la vida s'apaga. Ara ja és tard... (*Referint-se al ferit*) Me'l portaren mort. Te'l torno viu. Li he obert les portes de la presó... (*Gairebé amb desesperació*) He traït els meus sentiments!... He traït la meva pàtria!... Què més voleu?... Què més puc fer-hi jo?... Seguiu el vostre camí... Però aneu-us-en lluny, molt lluny!...

MARTA: (*La qual seguirà el parlament amb tota emoció*) T'ho prometo!... T'ho prometo!...

ROBERT: Sou lliures!... Deixeu-me sol. Sol amb el meu dolor... Vosaltres, ben junts, vers la llum, vers la vida... (*Defallint intensament*) Jo, ben sol, vers la fosca, vers la nit sense termes... Però no em feu distreure, perquè, dins aquesta nit, jo hi sabré trobar cascavelleigs d'estrelles que em facin tenir tothora l'esguard fitat al cel i em facin oblidar que el món és un camí de llot i de misèria!

(*Marta davant el dolor, evident pel posat i per les paraules del doctor Robert, s'ha enternida profundament i sense poder-se contenir ni poder reprimir el seu plor, es llança als seus peus abraçant-s'hi i clamant amb tota l'ànima:*)

MARTA: Jo no puc viure sense el teu perdó! Perdona'm August! Perdona'm!...

(*El doctor Robert al sentir el contacte de Marta, sent renovar-se tots els seus sentiments que ja creia adormits per a sempre. Dolçament l'agafa i l'aixeca, en un crit de protesta que també li surt de l'ànima. Marta resta entre els seus braços, defallida. Tanmateix, li costaria poc d'entregar-se, si no per amor, almenys per gratitud. Pel rostre, per l'esguard, per tots els membres del doctor Robert, vibra l'amor llarg temps contingut. És un llampec que*

51. «ma» *subs.*

l'il·lumina, que el tramuda totalment. Però, als breus moments, la realitat ve a llançar-lo novament en un estat de suprem defalliment.)

ROBERT: No, no!... Als meus peus, no!... No és el teu lloc!... És aquí, és aquí!... (*I l'estreny entre els seus braços. Ja està a punt de besar aquella boca que se li ofrena tan generosament quan reacciona vivament*) No, no!... Què anava a fer?... Aparta't... Deixa'm... Vés-te'n!... Necessito estar sol!... (*I l'aparta del seu costat.*)

MARTA: (*Suplicant*) August!

ROBERT: (*Dolorosament enèrgic*) Deixa'm... Deixa'm!... L'Àngel t'espera!...

(*A Marta, el record de l'Àngel, l'ha eixalada i, gairebé sens esma, camina uns passos vers l'habitació del ferit. Poc abans d'arribar-hi, es gira plorosa, per a tornar a suplicar:*)

MARTA: August!...

ROBERT: (*Amb fermesa*) L'Àngel t'espera!...

(*Marta, lentament, els braços caiguts [com] una autòmata, es perd dins l'habitació del ferit. Robert, més que sentar-se, es deixa caure sobre un silló, a primer terme, totalment vençut per tantes emocions. Té el cap entre les mans, i el plor comença a ofegar-lo. Flora ha aparescut, de les habitacions interiors, a temps per a contemplar [la] darrera escena muda. Ho comprèn tot i s'acosta, amorosament i maternal, al doctor Robert. Aquest no s'adona de la presència de Flora fins que aquesta li parla.*)

ROBERT: (*En un crit de ràbia i desesperació i plorant amargament*) Per què havien de venir aquí?... Per què tinc d'ésser d'aquesta manera?...

FLORA: (*Emocionada i acaronant-li suaument els cabells*) Perquè ets bo, August. Perquè ets millor que els altres...

ROBERT: (*Reclinant el cap sobre Flora, com un infant ho faria amb la seva mare*) Flora, Flora, jo ja no puc més!... Jo ja no puc més!...

(*Resten uns moments així, suaument abraçats. Flora no troba paraules per a consolar-lo i no sap més que seguir acaronant-li els cabells. El timbre del telèfon de l'interior crida una i altra vegada amb insistència que excita un poc els nervis. Està sobre la tauleta, vora el doctor Robert. Aquest, a la fi, agafa l'auricular. El seu gest és feixuc, lent. Es diria que no té forces per a sostenir-lo. El to de la seva veu és fosc, resignat.*)

ROBERT: Dieu... Sí, sóc jo mateix... Bé... Vinc de seguida.

(*I deixa l'auricular. El seu braç resta sobre la taula, gairebé sens forces. El seu esguard es perd en una abstracció dolorosa. Flora parla amb certa temença.*)

FLORA: I ara? Què passa?

ROBERT: (*En un sospir alhora de resignació i de dolor*) Un altre ferit![52]

FLORA: Un altre![53] Però, tu no pots anar-hi!...

52. «Una altra operació!» *subs.*
53. «Una altra!» *subs.*

(El doctor Robert té un somriure amarg. Es posa dempeus, no sense tenir que fer un gran esforç. Quan ja està dret, sent que les forces li manquen i que va a caure. Flora el sosté, al mateix temps que ell reacciona.)

FLORA: *(Un poc esverada)* Tu no pots anar-hi, fill. Tu no pots anar-hi!...

(Robert no li contesta. S'aixuga les llàgrimes. S'allisa els cabells amb les mans. Es corda l'americana.)

ROBERT: Vols donar-me el davantal?

(Flora ve a buscar-lo de sobre la cadira on l'ha deixat, el doctor, moments abans, i li ho dóna, mentres insisteix una vegada més en sa protesta tota vibrant d'afecte.)

FLORA: Això és un disbarat!
ROBERT: *(Amb to i somriure dolorosament irònic)* Això és... la vida. La meva vida que segueix el seu curs!...

(I, mentres es va posant el davantal, lentament i amb certa solemnitat, es dirigeix vers el portal de la clínica. Flora el contempla marxar eixugant-se una llàgrima amb una de les puntes del davantal, mentres)

Cau el teló ràpidament.

Final de *L'home que es sabia vèncer*[54]

54. Com hem indicat, el títol definitiu, *Més enllà del deure*, devia posar-se a darrera hora, amb motiu de l'estrena de l'obra.